

بررسی جامعه‌شناختی پتانسیل خیانت در روابط زناشویی و عوامل مؤثر بر آن در بین کارمندان ادارات دولتی و خصوصی

مصطفی اجتهادی*، گلناز واحدی**

(تاریخ دریافت ۹۵/۰۷/۱۵، تاریخ پذیرش ۹۶/۰۲/۲۵)

چکیده

پژوهش حاضر کوشیده است تا با در نظر گرفتن تاثیر عوامل جامعه‌شناختی و نیز تاثیر عوامل روان‌شناختی - به ویژه تاثیر عوامل روان‌شناسی اجتماعی، به بررسی پتانسیل "خیانت" در روابط زناشویی در میان کارمندان متأهل سازمان‌های دولتی و سازمان‌های خصوصی بپردازد (حجم نمونه: ۲۵۲). بررسی پتانسیل خیانت، بررسی احتمال خیانت، بررسی گرایش و توانایی نهفته در افراد برای اقدام به خیانت زناشویی است به این معنی که افراد چقدر احتمال، گرایش و توانایی دارند که با فردی غیر از شریک زندگیشان به صورت پنهانی وارد رابطه عاطفی و یا جنسی شوند. در این تحقیق با انجام پیمایش در میان کارمندان متأهل ۴ اداره دولتی، ۶ اداره خصوصی و یک بیمارستان آموزشی - دولتی میزان پتانسیل خیانت و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن سنجیده شده است. به این منظور، پتانسیل خیانت با در نظر گرفتن ۵ عامل آنومی، ارضاء نیاز، مقایسه اجتماعی، یادگیری اجتماعی، کنترل اجتماعی و ۴ عامل مطرح در مدل سرمایه گذاری شامل رضایت، کیفیت جایگزین، سرمایه گذاری در رابطه و تعهد، تبیین می‌شود. بر طبق نتایج تحلیل چند متغیری سه متغیر تعهد زناشویی، کیفیت جایگزین و ارضاء نیاز به ترتیب با ضریب مسیر ۰،۳۴۶-، ۰،۲۹۸ و ۰،۲۰۸ بیشترین تأثیر را در تبیین پتانسیل خیانت داشته‌اند.

یافته‌های تحقیق ما را به این سمت سوق داد که در جریان بحران ارزش‌ها، ارزش‌های جمعی دچار تزلزل می‌شود و آنومی باعث می‌شود که ارزش‌های جمعی سیطره خود را از دست بدهد در

*عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی (نویسنده مسئول) m.edjtehadi@gmail.com

**کارشناس ارشد علوم اجتماعی دانشگاه شهید بهشتی g.vahedi@gmail.com

مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره هفدهم، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۵، ص ۱۰۵ - ۱۳۸

نتیجه فرد تصمیم می‌گیرد تا ارزش‌های فردی خود را بر اساس تجربیاتش شکل دهد. بسته به نوع تجربیات فرد ارزش‌های وی تغییر می‌کند. در این شرایط هرچه ارزش‌های فردی بیشتر حاکم شوند، تعهد فرد کمتر می‌شود و به دنبال آن پتانسیل خیانت بالا می‌رود؛ به دنبال این کاهش تعهد، هنجارها، ارزش‌ها، سنت‌ها و باورها اثر کنترل‌کنندگی خود را از دست می‌دهند و زمینه برای فرد فراهم می‌شود تا به سراغ رفتارهای جدید و تجربیات جدید برود، تجربیاتی که هیچ تعهدی در پس خود ندارد. در چنین شرایطی جاذبه‌های محیطی (کیفیت جایگزین) از سویی و عدم ارضاء نیاز در روابط بین زوجین با وجود زمینه اجتماعی فراهم شده جهت تجربه کردن‌های عاری از تعهد از سوی دیگر، مکانیسم بروز خیانت را قابل تبیین و تفسیر می‌نماید.

مفاهیم کلیدی: پتانسیل خیانت در رابطه زناشویی، احتمال خیانت، گرایش به خیانت، توانایی نهفته برای اقدام به خیانت.

مقدمه

مشکلات و معضلاتی که خانواده امروز به‌عنوان کوچکترین و با اهمیت‌ترین "واحد اجتماعی" جامعه، با آن روبه‌روست، در تاریخ جوامع انسانی بی سابقه یا - دست‌کم - کم سابقه است؛ چرا که خانواده در گذشته جایی بوده است که اعضای جامعه در آن "جامعه پذیر" می‌شدند. از این رو خانواده مهمترین "نهاد" برای پاسخ‌گویی به نیازهای عاطفی افراد را به شمار می‌آمده است. اما مشاهده‌ها و نیز بررسی‌های علمی نشان می‌دهند که خانواده امروز - بر خلاف خانواده دیروز - بسیار آسیب‌پذیر است و این آسیب‌پذیری در روابط میان اعضای خانواده: روابط میان زن‌ها و شوهرها؛ روابط میان پدر و مادرها (والدین) و فرزندان؛ روابط میان فرزندان و ...، بیش از پیش ظهور و بروز پیدا کرده است.

با وجود همه بحث‌ها و نظریه‌هایی که درباره "فروپاشی" خانواده امروز مطرح می‌شوند، تا کنون هیچ جایگزین دیگری که به درستی بتواند روابط عاطفی انسان‌ها - اینجا اعضای خانواده - را در دورن خود جای داده و سامان دهد، یافت نشده است. از این رو مشکلات و ناهنجاری‌هایی که خانواده امروز با آن روبه‌روست، بسیار حائز اهمیت هستند و باید به‌درستی و با دقت بررسی شوند. سال‌های سال است که پژوهشگران خانواده و به ویژه روان‌شناسان و جامعه‌شناسان با پدیده‌ای تحت عنوان روابط "فرا زناشویی" یا "خیانت"، رو در رو هستند و به بررسی گسترده‌گی و ابعاد آن در جامعه امروز می‌پردازند. آن‌ها همواره کوشش کرده‌اند تا ریشه‌های این پدیده و نیز عواملی که ظهور و بروز این پدیده را در جامعه امروز ممکن ساخته است را شناسایی کنند. چرا که پیامدهای زیان‌بار این پدیده در جامعه امروز ابعاد گوناگونی پیدا کرده و به روابط خانوادگی و خانواده، آسیب‌های جدی وارد ساخته است. از این رو روان‌شناسان و جامعه‌شناسان، در بررسی‌های خود همواره به دنبال "درمان" یا یافتن راه حلی برای این مسئله یا معضل اجتماعی بوده‌اند و حتی

روش‌های درمانی و دوره‌های گوناگون "باز پروری" را نیز در نظر گرفته و اجرا نموده‌اند. از این رو یافته‌های علمی بسیاری وجود دارد که نشان می‌دهند رابطه میان زن و شوهر در خانواده‌ها و در جامعه امروز بسیار شکننده و آسیب پذیر شده است و به تبع آن، پدیده "خیانت" در بسیاری از جوامع توسعه یافته؛ از جمله در کشور ایالات متحده آمریکا و نیز حتی در جوامع در حال توسعه، با فراوانی زیاد، مشاهده می‌شود. برای نمونه، طبق آماری که در سال ۲۰۱۴ در آمریکا منتشر شد، ۴۱ درصد از زوجین آمریکایی (هر دو زوج یا یکی از آنها) اقدام به خیانت جسمی یا عاطفی کرده‌اند.^۱ همچنین اتکینز و همکاران (۲۰۰۱) درگیر بودن بیش از ۲۵ درصد از مردان متاهل و ۲۰ درصد از زنان متاهل در رابطه جنسی خارج از ازدواج، در طول دوره روابط خود برآورد می‌کنند.

علی رقم تفاوت‌های فرهنگی که میان جوامع انسانی وجود دارند، مسئله "خیانت" در روابط زناشویی در اغلب این جوامع مذموم و غیر اخلاقی تلقی می‌شود. در کشور ما نیز مذهب و عرف جامعه این مسئله (خیانت) را بسیار ناپسند می‌شمارد و نگاه منفی نسبت به این موضوع دارد. زیرا در جامعه ما این مسئله یک امر یا مسئله شخصی یا خصوصی تلقی نمی‌گردد و به آبرو و حیثیت اجتماعی افراد گره زده می‌شود؛ ضمن این‌که این مسئله به لحاظ دینی و قانونی نیز با ممانعت شدید همواره روبه‌رو است. از این رو این "رفتار" (خیانت) اغلب در خفا و به صورت پنهانی انجام می‌شود؛ ضمن این‌که قبح این رفتار – به ویژه در جامعه ایران، باعث شده است که آمار و ارقام دقیق و رسمی درباره آن وجود نداشته باشد. این در حالی است که متخصصان حوزه‌های حقوق، روانشناسی و جامعه‌شناسی اتفاق نظر دارند که این نوع رفتار در جامعه امروز ایران با روندی روبه‌رشد در حال گسترش است و تا کنون در گروه‌های اجتماعی گوناگون مشاهده شده است. شاهد مثال این امر اظهارات لیلا بهنام^۲ در پتل "روابط فرا زناشویی" سازمان دفاع از قربانیان خشونت است که در سال ۱۳۹۱ برگزار شد. لیلا بهنام در این پتل اظهار داشت که: "نتایج تحقیقی که در ۱۵ استان کشور انجام شده نشان می‌دهد خیانت علت ۶۷ درصد قتل مردان از سوی همسرانشان بوده است. ۳۳ درصد مردان هم با واکنش در برابر خشونت، حمله ناگهانی و تهدید از سوی همسر خود مواجه بوده‌اند. "همچنین به نقل از خبرگزاری‌ها: "از مهمترین علل اصلی طلاق در ایران در سال ۹۱ خیانت، اقتصاد و اعتیاد زوجین؛ در سال ۹۲: مسایل عقیدتی و دخالت خانواده‌ها و در سال ۹۳: باردیگر خیانت و عدم رضایت جنسی بوده است، گروه خانواده، (نگارش در سهشنبه، ۱۶ دی

<https://www.newswire.com/these-cheating-statistics-probably/271424:Associated-Press,Journal-of-Marital-and-Family-Therapy,2014>

^۲ دکتر لیلا بهنام، عضو هیئت مدیره سازمان دفاع از قربانیان خشونت دکترای روانشناسی عمومی، ۱۳۹۱/۱/۱۹، مرکز مشاوره رها

۱۳۹۳)۱. در پژوهش‌های انجام شده جهت شناسایی دلایل طلاق، خیانت به همسر را به عنوان یکی از علل مؤثر بر این پدیده شناسایی نموده است (خجسته مهر، عباس پور: ۱۳۹۳؛ محسن زاد و همکاران: ۱۳۹۰). همچنین کاوه (۱۳۸۷) در پژوهشی با عنوان بررسی میزان شیوع بی وفایی و خیانت زوجین شهر تهران با نمونه‌ای متشکل از ۲۰۰ نفر خانم‌های متأهل مراجعه کننده به مراکز مشاوره، به این نتیجه رسید که ۴۸ درصد خانم‌ها شواهد و مدارکی دال بر ارتباط برقرار کردن همسرشان با خانم‌های دیگری را ملاحظه کرده بودند؛ و ۲۷ درصد از شوهران، رابطه جنسی با فردی از جنس مخالف، غیر از همسر را داشته‌اند. همچنین ۳۸ درصد از خانم‌ها فکر برقراری ارتباطی عاطفی با مردی دیگر به ذهن‌شان خطور کرده و ۱۳ درصد فکر خیانت به همسرشان را کرده بودند و از این تعداد ۱۳ درصد خانم‌ها اقدام به برقراری ارتباط عاطفی و ۲ درصد اقدام به خیانت (برقراری ارتباط جنسی) نموده‌اند.

طرح مسئله

یکی از معضلات جامعه امروز، "خیانت" در رابطه زناشویی است. این معضل اکنون در میان بخش وسیعی از اعضای جامعه نگرانی‌هایی را ایجاد کرده است. دامنه این نگرانی‌ها به همایش‌ها و گردهمایی‌های نیز کشیده شده است. اخیراً نشست‌های متعددی پیرامون این مسئله در دانشگاه‌ها و دیگر مراکز علمی و فرهنگی کشور برگزار می‌شوند.^۲ صدا و سیما در برنامه‌های متعدد خود، از کارشناسان حوزه خانواده دعوت می‌نماید تا پیرامون این موضوع بحث و گفت‌وگو نمایند.^۳ در میان مردم و در کوچه و بازار نیز درباره این موضوع بسیار سخن گفته می‌شود و این امر، از یک سو، نشان از فراگیر شدن این پدیده دارد و از سوی دیگر، بیانگر آن است که در جامعه امروز از قبح این پدیده و پدیده‌هایی از این دست به شدت کاسته شده است. بازتاب گسترده این پدیده طی دهه‌های اخیر در رسانه‌های جمعی (سینما و تلویزیون و نشریات) نیز قابل تامل است.^۴

۱ <http://setaresobh.ir> و <http://www.tabnak.ir/fa/news/534919/>

۲ سلسله نشست‌های "خانواده پایدار" که توسط سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران در مناطق ۲۲ گانه تهران ۱۳۹۵، همایش ملی سبک زندگی و خانواده پایدار در تاریخ ۲۲ آذر ۱۳۹۵ (دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران).

۳ شبکه آموزش، سال ۱۳۹۱، برنامه صبحی دیگر، متخصص: دکتر منصوره رحمان دوست، مشاور خانواده. (تاریخ: ۸/۲-۸/۹-۸/۲۳-۸/۳۰-۸/۳۱ سال ۱۳۹۱) موضوع: مسئله خیانت زناشویی و عوامل مؤثر بر این مسئله ۲- شبکه آموزش، سال ۱۳۹۴ تاکنون (۱۳۹۵)، برنامه حریم مهرورزی، موضوع مشکلات متعدد پیرامون مسائل زناشویی (در برنامه‌های متعدد) از جمله بحث خیانت زناشویی و سردی روابط زوجین.

۴ فیلم‌های سینمایی: شب یلدا- کیومرث پوراحمد (سال ۱۳۸۰)، سنتوری- داریوش مهرجویی (سال ۱۳۸۵)، چهرشبه سوری- اصغر فرهادی (سال ۱۳۸۴)، سعادت آباد- مازیار میری (سال ۱۳۸۹)، خصوصی- حسین فرح بخش

بررسی‌های موجود نشان می‌دهند که امروز خانواده ایرانی - در مقایسه با ایرانی دیروز، بسیار آسیب پذیر شده است. آسیب‌هایی که امروز خانواده ایرانی را تهدید می‌کنند پشمارند. آسیب‌هایی برای نمونه عبارتند از: بالا رفتن سن ازدواج؛ رشد بی سابقه نرخ طلاق رسمی و جدایی کامل زن و شوهر از یکدیگر - به ویژه در پنج سال نخست زندگی زناشویی (سازمان ثبت احوال، ۱۳۹۰)^۱؛ گسترش و رشد نرخ طلاق‌های عاطفی که به جدایی زن و شوهر از یکدیگر نمی‌انجامد اما باعث سردی رابطه زن و شوهر و بی تفاوتی آن‌ها نسبت به یکدیگر می‌شود (بادران و همکاران، ۱۳۸۶)؛ پدیده شکاف نسلی و گسترش و تعمیم روز افزون آن که سبب پدید آمدن فاصله اجتماعی میان فرزندان و پدر- مادرها (والدین) می‌گردد؛ پدیده فرار فرزندان از خانه و ترک خانواده - به ویژه فرار دختران و امروز نیز آسیب "خیانت در روابط زناشویی" یا "خیانت به همسر".

"خیانت" در رابطه زناشویی به معنی شکسته شدن عهد و پیمانی که با ازدواج میان زوج‌ها شکل می‌گیرد و رابطه‌ای عاطفی و جنسی میان آنان پدید می‌آورد - رابطه‌ای که کاملاً "انحصاری" و نیز کاملاً "خصوصی"^۲ است. بنابراین اگر یکی از زوجها با فردی به غیر از شریک زندگی‌اش وارد رابطه جنسی یا حتی رابطه عاطفی شود، مرتکب خیانت شده است. زیرا مهمترین فرض روابط عاشقانه "منحصراً به فرد بودن" آن است، یعنی اعتقاد به این که هر دو نفر از نظر مسائل عاطفی و جنسی متعهد به یکدیگرند یا "باید" به یکدیگر متعهد باشند (تریس و جیس، ۲۰۰۰: به نقل از شعاع کاظمی، ۱۳۹۰: ۱۴). در بسیاری یا در اغلب فرهنگ‌ها، روابط زناشویی میان زوج‌ها، معمولاً حکایت از انتظاری بیان شده یا ضمنی، از نوعی "انحصار" در این رابطه دارد (زارع، ۲۰۱۱: ۲۱۸). البته در ادبیات این موضوع - "خیانت در رابطه زناشویی"، اصطلاح یا کلید واژه "بی وفایی"^۳ نیز بسیار به کارگرفته می‌شد. کلید واژه به معنای رفتاری است که یک فرد متاهل، بیرون از رابطه زناشویی خود و همسرش، با شخص دیگری رابطه برقرار کند. "بی وفایی" می‌تواند طیفی از رفتارها را در برگیرد: رفتارهایی که به یک رابطه جنسی نامشروع بیرون از رابطه زناشویی مشروع و قانونی

(سال ۱۳۹۰)، برف روی کاج (سال ۱۳۹۰)، دوران عاشقی - علیرضا ریسیان (سال ۱۳۹۳)، عصر یخبندان - مصطفی کیایی (سال ۱۳۹۳). سریال‌های: میوه ممنوعه (سال ۱۳۸۶)، ماه و پلنگ (سال ۱۳۹۵). نمونه مجلات: مجله تخصصی - روانشناسی سپیده دانایی، در شماره ۶۰، آبن ماه ۱۳۹۱، پرونده ای پیرامو "خیانت همسران" داشته است.

۱. بر طبق گزارش ثبت احوال کشور، از ۱۴۲۸۴۱ طلاق ثبت شده در سال ۱۳۹۰، ۱۹۷۳۰ مورد از آن‌ها با گذشت کمتر از یک سال از ازدواج به ثبت رسیده‌اند و تعداد ۹۳۳۹ از طلاق‌ها پس از گذشت ۴-۵ سال از زندگی روی داده‌اند (www.sabteahval.ir).

2. intimate
3. unfaithful

(خیانت جنسی) می‌انجامد، یا رفتارهایی که تنها به رابطه‌ای عاطفی بیرون از آن رابطه زناشویی مشروع و قانونی (خیانت عاطفی) کشیده می‌شوند و یا حتی رابطه‌ای "ذهنی" و یک سویه یک فرد متاهل - بی‌آن‌که در واقعیت به یک رابطه‌ای واقعی (خیانت ذهنی) بینجامد (ر.ک. خدمتگزار، ۱۳۸۷؛ کاوه، ۱۳۹۳). پتانسیل خیانت در رابطه زناشویی، عبارت است از احتمال و یا امکان اینکه فردی - در شرایطی خاص - در یک رابطه فرا زناشویی وارد شود؛ به این معنا که با فردی غیر از شریک زندگی‌اش وارد رابطه عاطفی یا جنسی و یا ترکیبی از هر دو شود.

بر این پایه، مقاله حاضر بر آن است تا با بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر بروز خیانت در روابط زناشویی مردان و زنان متاهل شهر تهران، تنها "پتانسیل خیانت" در میان آنان را واکاوی کند و نشان دهد زمینه بروز و گسترش این پدیده کلان شهر تهران به چه میزان است. بدین ترتیب در این مقاله پتانسیل خیانت در سه بعد احتمال خیانت، گرایش به خیانت و توانایی نهفته در فرد برای اقدام به خیانت مورد بررسی و سنجش قرار می‌گیرد. در این میان یادآوری این نکته نیز ضروری است که وجه تمایز این پژوهش در مقایسه با پژوهش‌های دیگر این است که این پژوهش به بررسی میزان پتانسیل خیانت در بین خانواده‌هایی می‌پردازد که هنوز با پدیده خیانت مواجه نشده‌اند. این بدان معناست که پژوهش حاضر بر آن است که مشخص نماید، چقدر امکان دارد که افراد در رابطه زناشویی خود خیانت کنند و علل و عوامل اجتماعی مؤثر بر این موضوع کدامند؟ چرا که گاه پیش می‌آید که افراد با فراهم آمدن شرایط بیرونی خیانت و حضور همه علل و عوامل مؤثر بر آن در محیط، خیانت نمی‌کنند. اماگاهی ممکن است که به هنگام حضور تنها یکی از علل مؤثر بر خیانت، فرد عنان خود را از دست بدهد، دست به خیانت بزند. از منظر جامعه‌شناسی آن‌چه که در این میان اهمیت دارد، زمینه‌های اجتماعی و نیز مکانیسم‌هایی است که فرد را به سمت این عمل سوق می‌دهد.

مروری بر پیشینه تجربی

پژوهش‌هایی که تا کنون به آن‌ها دسترسی داشته‌ایم از چند حیث مسئله را واکاوی کرده‌اند. این پژوهش‌ها عبارتند از:

- پژوهشی با عنوان "دلایل درگیر نشدن در خیانت" (امرکز سامر، واربر و هالفورد^۱، ۲۰۱۰): نتایج به‌دست آمده در این پژوهش نشان می‌دهند که دو عامل تعهد و ترس از مجازات (جایگزین نامطلوب)، می‌تواند مانع ورود فرد به روابط فرا زناشویی شود. در این میان تعهد به سطح رضایت فرد

1 Emmers-Sommer, Warber, Halford

از رابطه زناشویی اش و نیز به میزان سرمایه گذاری وی در این رابطه و در مقابل کیفیت جای‌گزینی که در یافت می‌کند بستگی دارد.

- فونگ، ونگ و تام^۱ (۲۰۰۹) در پژوهشی با عنوان "خیانت در میان رانندگان کامیون" به این نتیجه رسیدند که بین خیانت مردان و نوع شغل رابطه معناداری وجود ندارد. احتمال خیانت، در میان مردانی که از روابط زناشویی خود ناراضی هستند بیشتر است.

- مک آلیستر، پاچانا و آلیس^۲ (۲۰۰۵) با عنوان "عوامل پیش بینی کننده تمایل خیانت گونه جوانان برای درگیر شدن در فعالیت‌های جنسی فرازناشویی" عوامل را به این گونه برمی‌شمارند که: تعدد شرکای جنسی پاسخ‌گو؛ سطح ناکارآمدی تکانشگری؛ سطح رضایت از رابطه قبلی و همچنین سطح معنادار کیفیت رابطه جای‌گزین، درگیری فرد را در روابط فرا زناشویی، پیش بینی می‌کند. آن‌ها همچنین نشان می‌دهند که جنسیت ارزش پیش بینی معناداری برای بروز تمایل به رابطه جنسی فرا زناشویی دارد.

- همچنین بن فیلد و مک کیب^۳ (۲۰۰۱) در پژوهش خود با عنوان: "درگیری در روابط فرازناشویی در میان زنان" ۱۱۲ شرکت کننده زن خواستند احتمال انجام رفتارهای خیانت‌آمیز خود (نظیر: بوسیدن، برقراری روابط جنسی، قرار ملاقات عاشقانه) را در ۶ ماه آینده پیش بینی کنند و همچنین آن‌ها چه میزان خود را در برابر خیانت کردن آسیب پذیر می‌دانند. یافته‌ها حاکی از آن بود که احتمال بی‌وفایی و خیانت با احساس تعهد، همبستگی منفی دارد و باحمایت اجتماعی و عدم رضایت زناشویی همبستگی مثبت داشت.

- لواندسکی و آکرمن^۴ (۲۰۰۶) در پژوهش خود با عنوان: " آیا قابلیت و آمادگی خیانت توسط مؤلفه‌ها یا ارضای نیاز و توسعه خود قابل پیش بینی است؟"، به این نتیجه دست یافتند که هنگامی که رابطه‌ای قادر به تأمین و ارضای نیاز نباشد و قابلیت گسترش و رشد و شکوفایی شخصی را نداشته باشد احتمال خیانت و بی‌وفایی افزایش می‌یابد.

- همچنین لی و کاس (۲۰۰۷) در پیمایشی با بررسی نگرش دانشجویان کالج درباره دلایل خیانت متوجه شدند اغلب مردان جذابیت‌های جنسی را به عنوان دلیل اولیه خیانت عنوان کرده و اغلب زنان عدم رضایت از رابطه‌ای که دارند، را به عنوان دلیل اولیه خیانت بیان کردند.

در میان پژوهش‌های ایرانی نیز کارهایی با این موضوعات انجام شده است، که همگی در حیطه روان‌شناسی قرار دارند:

1 Fung,wong & tam

2 McAlister, Pachana & Chris

3Banfield & McCabe

4Lewandowski & Ackerman

۱. بررسی میزان شیوع بی‌وفایی و خیانت زوجین شهر تهران (کاوه، ۱۳۸۷) ۲. رابطه بین طرح‌واره‌های ناسازگارانه اولیه و سبک دلبستگی در زنان دارای خیانت زناشویی (سحر رفیعی، ابوالفضل حاتمی و علی اکبر فروغی، ۱۳۹۰) ۳. مقایسه ی سبک‌های دلبستگی در مردان متأهل با روابط فرا زناشویی و فاقد روابط فرا زناشویی (اکبری و همکاران، ۱۳۹۰) ۴. تاثیر روان درمانی زوجینی بر کیفیت زندگی زوجین آسیب دیده از خیانت‌های زناشویی در تهران (مهرآور مومنی جاوید و مهرانگیز شعاع کاظمی، ۱۳۹۰)

در مقایسه با پیشینه تجربی که در بالا به صورت خلاصه مطرح شد، وجه افتراق اصلی پژوهش حاضر را باید در حوزه بررسی مسئله "خیانت" جست‌وجو کرد: بدین معنا که در این پژوهش علاوه بر در نظر گرفتن عوامل فردی که در حوزه روانشناسی اجتماعی مطرح است، به بررسی متغیرهای اجتماعی نیز پرداخته می‌شود. همچنین وجه تمایز دیگر کار در نمونه مورد مطالعه این پژوهش است؛ در این پژوهش برخلاف پژوهش‌های مشابه جامعه مورد مطالعه نه دانشجویان اند و نه زنان و مردانی که با خیانت مواجه بوده‌اند، بلکه نمونه مورد مطالعه این تحقیق کارمندان متأهل در ادارات دولتی و خصوصی هستند - صرف نظر از این که با موضوع خیانت درگیر هستند یا خیر - و سرانجام تفاوت بعدی این پژوهش با پژوهش‌های مشابه دیگر، در این است که در این پژوهش همزمان، علاوه بر بررسی پتانسیل خیانت و این که چقدر احتمال دارد افراد دست به خیانت بزنند، علل و عوامل اجتماعی مؤثر بر این مسئله را نیز مورد بررسی قرار می‌دهد.

مروری نظری بر ادبیات موضوع

برای مرور اجمالی ادبیات می‌بحث خیانت زناشویی، بهتر آن دیدیم که دسته بندی مطالب را بر اساس تقسیم بندی که برای فرایند پیمان شکنی ارائه نموده اند، پیش رو قرار دهیم: فرایند پیمان شکنی بر سه بستر تعیین کننده شکل می‌گیرد یا به سخنی دیگر دارای سه پیش زمینه اصلی است (بلو و هارتنت، ۲۰۰۵ به نقل از شعاع کاظمی، ۳۹):

۱. موقعیت خطر در زندگی قبل از ازدواج فرد پیمان شکن (علل اجتماعی - محیطی قبل از ازدواج)
۲. چگونگی رابطه او با همسرش
۳. موقعیت‌ها و افراد خطر آفرین بعد از ازدواج (علل اجتماعی - محیطی بعد از ازدواج)

۱. موقعیت خطر در زندگی قبل از ازدواج فرد پیمان شکن

یادگیری اجتماعی: بر طبق نظریه ادوین ساترلند با عنوان " معاشرت نا همگون یا ارتباطات افتراقی"، بر نقش دوستان ناباب و معاشران نامطلوب بر گرایش به رفتارهای انحرافی تاکید می‌کند.

ساترلند معتقد است اگر در میان افراد یا گروه‌ها و یا دوستان، شمار کسانی که رفتارهای انحرافی دارند بیش از شمار افرادی باشد که رفتارهای بهنجار دارند، زمینه بروز انحرافات اجتماعی در آن‌ها بیش‌تر می‌شود (رفیع پور، ۱۳۷۸: ۵۲). همچنین تئوری یادگیری اجتماعی بندورا نشان می‌دهد که افراد با مشاهده رفتارهای انحرافی - به‌عنوان مدل یا الگو، از آن رفتارها تقلید کرده و آن رفتارها را از خود بروز می‌دهند. زیرا انسان‌ها نگرش‌ها و رفتارها را به‌عنوان نتیجه‌ای از تعاملات اجتماعی با دیگران، یاد می‌گیرند. بندورا معتقد است که طبیعت انسان بر اثر رابطه میان افراد شکل می‌گیرد. او تأکید می‌کند، یادگیری از طریق مشاهده دیگران نسبت به یادگیری شخصی و مستقیم، اهمیت بیشتری دارد (لی و کاس، ۲۰۰۷). از این رو مهمترین زمینه‌ها و بسترهای خطرآفرین را باید در رابطه فرد با دیگران و نیز در تجربه‌های اجتماعی او جست و جو کرد. این زمینه‌ها و بسترها عبارتند از: بحران‌های خانوادگی، مانند جدایی والدین از یکدیگر؛ درگیری‌های شدید و مداوم پدر و مادر با هم و نیز الگوی خیانت در خانواده - به ویژه الگوی پدر یا مادر پیمان شکن و . . . این بدان معناست که تجربه‌های کودکی و نوجوانی، رفتارهای بزرگ‌سالی را شکل می‌دهند. زیرا روان انسان‌ها به ویژه در دوران کودکی بسیار حساس است و از این رو فرد در این دوران مستعد است که نشانه‌های موجود در محیط خانوادگی دوران کودکی را به سرعت اخذ کرده و رفتارهای مرتبط را طی فرایند رشد خود بازتولید نماید و سرانجام رفتارهای مشابهی را از خود بروز دهد: والدین بی‌وفا مهر تأیید بر بی‌وفایی زده و آن را برای فرزندان خود قابل توجیه می‌کنند. این کودکان ممکن است در آینده از برقراری روابط صمیمانه بر پایه اعتماد متقابل اجتناب کنند و به راحتی با برقراری رابطه سطحی با همسر خود یا دیگری به زندگی خود و دیگران صدمه بزنند (خدمتگزار و همکاران، ۱۳۸۷: ۳۳-۳۲). رابطه دوستی با جنس مخالف - به ویژه اگر دوستی‌ها پرشمار و رابطه‌ها پیشرفته و دوستان نیز "ناباب و کزفتار" بوده باشند (بلو و هارتنت، ۲۰۰۵ به نقل از شعاع کاظمی، ۳۹-۴۰) و در مجموع تجربه‌هایی که فرد، پیش از ازدواج، از این دوستی‌ها به‌دست می‌آورد، می‌تواند به‌عنوان یکی دیگر از عوامل مؤثر بر خیانت مطرح شود. پژوهش‌های متعددی که در این زمینه انجام شده‌اند، نشان می‌دهند، افرادی که پیش از ازدواج رابطه جنسی با جنس مخالف را تجربه کرده‌اند، پس از ازدواج آمادگی بیشتری برای خیانت به همسرشان از خود نشان می‌دهند (بلو و هارتنت، ۲۰۰۵ به نقل از شعاع کاظمی، ۴۳). از عوامل مؤثر دیگری که در تقویت گرایش به خیانت همسران مؤثر است، تجربه پیمان شکنی فرد در رابطه‌های پیش از ازدواج خود با جنس مخالف است. افزون بر این، رسانه‌ها: ماهواره و فیلم و سریال‌ها، اینترنت و شبکه‌های اجتماعی، - به ویژه در سال‌های اخیر نیز در تقویت این گرایش (گرایش به خیانت) سهیم بوده‌اند. به سخنی دیگر، آن‌گونه که پژوهش‌های متعدد نشان می‌دهند، رسانه‌ها توانسته‌اند در یادگیرهای فرد مؤثر باشند: طبق نظر متخصصان آنچه که امروز زمینه مقایسه را برای زوجین ما فراهم می‌کند، فیلم‌های ماهواره هستند. زیرا این فیلم‌ها

روزانه بخش مهمی از اوقات فراغت مردم را به خود اختصاص می‌دهند و به گونه‌ای غیر مستقیم و ناخواسته بر رفتارهای افراد - اعم از احساسات، نگرش‌ها، باورها و ... تأثیر می‌گذارند. در این میان گمنام ماندن در شبکه‌های اجتماعی، کابرن این شبکه‌ها را در "موقعیتی مناسب" قرار داده و به آنان اجازه می‌دهند که بدون ترس از همسر و دور از چشم او با دیگران رابطه برقرار کنند و حتی در "چت‌های شهوانی" نیز شرکت نمایند. حریم فضای اینترنتی شخص را قادر می‌سازد تا احساسات صمیمانه‌ای را که معمولاً برای افراد خاص بیان می‌کند، با افراد غریبه در میان بگذارد و با ایجاد رابطه‌ای عاطفی با مخاطب خود، موجب آغاز غوطه‌ور شدن در بی‌وفایی نسبت به همسر خود شود (خدمتگزار و همکاران، ۱۳۸۷: ۴۳-۴۴)

۲. چگونگی رابطه با همسر

از موارد مطرح در چگونگی رابطه با همسر که در فرایند پیمان شکنی مؤثر می‌افتد، عبارت است از عدم ارضاء نیاز یا نیازهای برآورده نشده در روابط زناشویی. به اعتقاد درایگوتاس و راسبالت (۱۹۹۲)، رابطه، امکان ارضاء چهار نیاز را علاوه بر نیاز جنسی فراهم می‌کند. این نیازها شامل صمیمیت، رفاقت، امنیت و رابطه عاطفی هستند. نیاز به صمیمیت عبارت است از این‌که هر یک از زوجین بتوانند - بی‌آن‌که نگران باشند و احساس ناامنی نکنند - نزد همسر خود، خود افشاگری کنند و رازها و عواطف خود را برای او بیان کنند و به او اعتماد داشته باشند؛ ارضاء نیاز به رفاقت و دوستی نیز عبارت است از این‌که زوجین هر دو تمایل داشته باشند، از طریق انجام دادن فعالیت‌های مشترک، نظیر همراهی در تفریحات و سپری کردن اوقات فراغت به اتفاق یکدیگر، حس نزدیکی و صمیمیت به یکدیگر را در خود ایجاد و تقویت کنند. در صورتی که رفتارهای زن و شوهر برای یکدیگر قابل پیش‌بینی باشد و هر دو همسر بتوانند به یکدیگر اعتماد کنند و یکدیگر اتکا داشته باشند، احساس امنیت در آن‌ها تقویت و افزون می‌شود. به عبارتی دیگر، نیاز به امنیت در رابطه‌ای شکل می‌گیرد طرفین این رابطه بتوانند به یکدیگر اعتماد کنند و یکدیگر را حمایت نمایند؛ منظور از رابطه عاطفی نیز این است که زن و شوهر، علاوه بر احساسات و عواطف خود، به احساسات و عواطف همسرش نیز توجه داشته باشد و احساسات و عواطف همسرش را درک کند. بدین ترتیب، هنگامی که در روابط زناشویی، این چهار نیاز به شکل مطلوبی برآورده نمی‌شوند بروز مشکلاتی در روابط زوجین، نظیر عدم پایداری به همسر مشاهده می‌گردد. این بدان معناست که اگر رابطه‌ای نتواند نیازی از این نیازهای چهارگانه را ارضا کند فرد (احتمالاً) جهت پاسخ‌گویی به آن نیاز، مرتکب خیانت می‌شود. این در حالی است که ارضای آن نیاز، سبب ایجاد احساس مثبت می‌شود و در نهایت به شکل‌گیری روابط مطلوب و بهینه منجر می‌گردد. بنابراین عدم ارضای نیاز،

روابط نامطلوب و بیزار کننده را موجب می‌شود و احتمال بی وفایی به همسر را افزایش می‌دهد (همان منبع: به نقل از شعاع کاظمی، ۲۴-۲۵: ۱۳۹۰).

نارضایتی در رابطه زناشویی، نیز خود عامل مهم و مؤثری است که می‌تواند به خیانت بینجامد (شعاع کاظمی، ۱۳۹۰). رضایت زناشویی را بر پایه انطباق میان وضعیت موجود و وضعیت مورد انتظار تعریف می‌کنند. رضایت از رابطه زناشویی، از یک سو، به معنی "مفهوم‌سازی درونی" است و فرد به طور ذهنی آن را تجربه می‌کند - این بدان معنا که فرد به لحاظ ذهنی به چه میزان احساس رضایت می‌کند و از سویی دیگر، از طریق "مفهوم‌سازی بین‌فردی" تحقق می‌پذیرد و با همخوانی و انطباق انتظارات یکی بر انتظارات دیگری تعریف می‌شود - به این معنا که فرد به هنگام مقایسه همسرش با دیگر افراد می‌پردازد به چه میزان احساس رضایت می‌کند. رضایت-زناشویی ممکن است روی عوامل مختلفی مثل رضایت از اوقات فراغت، تصمیم‌گیری، درآمد، سبک زندگی، ارتباط با دوستان و روابط جنسی تاکید داشته‌باشد (بوچنن، ویکز، ابیت و سابز؛ به نقل از جعفری، ۱۳۸۴).

افزون بر این، مقایسه اجتماعی مهمترین عامل پیدایش احساس نارضایتی از وضع موجود و احساس نیاز در انسان‌ها است. بر این اساس نظریه **وابستگی متقابل** مبتنی بر این فرض است، هنگامی که هر یک از زوجین با موقعیت جدیدی مواجه می‌شوند که امکان انتخاب دیگری برایشان فراهم می‌شود، آیا زندگی زناشویی خود را حفظ می‌کنند یا به آن خاتمه می‌دهند؟ بر اساس این نظریه، افراد نقاط مثبت و منفی رابطه فعلی خود را بر اساس دو معیار می‌سنجند: یکی مقایسه کردن رابطه زناشویی فعلی با انتظارات و تصورات قبلی خود از ازدواج و دوم مقایسه کردن رابطه زناشویی خود با رابطه‌ای که ممکن است بتواند با دیگری داشته‌باشد. نتیجه‌گیری و برداشتی که فرد از این مقایسه می‌کند، با فرایند خیانت ارتباط بسیار نزدیکی دارد (دوکان و مورگان، ۲۰۰۷: به نقل از شعاع کاظمی، ۲۱: ۱۳۹۰).

در این راستا راسبالت (۱۹۸۳) مدلی را مطرح می‌کند که مدل سرمایه‌گذاری مبتنی بر نظریه وابستگی متقابل و تبادل اجتماعی نامیده می‌شود. در این مدل، تعهد بر مبنای میزان احساس دلبستگی فرد به همسر خود و علاقه مندی به حفظ رابطه با وی شکل می‌گیرد و در نتیجه وابستگی متقابل زوجین را به وجود می‌آورد. تعهد به این نکته اشاره دارد که آیا افراد پس از مواجه شدن با مسائل و مشکلات زناشویی، همچنان خواهان تداوم زندگی زناشویی خود هستند و یا به آن خاتمه می‌دهند. بر اساس مدل سرمایه‌گذاری، تعهد به سه عامل بستگی دارد: به احساس رضایت و وابستگی به همسر؛ به کیفیت ارتباط با دیگری یا همسر جدید و به میزان سرمایه‌گذاری در رابطه فرد با همسرش. این بدان معناست، هنگامی که زوجین انتظارات یکدیگر را بر آورده کرده و جنبه‌های مثبت رابطه آنها بیش از جنبه‌های منفی باشد، احساس رضایتمندی بیشتری کرده و در

نتیجه از تعهد بالاتری برخوردار می‌گردند. همچنین هنگامی که زوجین بر منابعی نظیر: فرصت با هم بودن، عواطف و احساسات فی مابین و دارایی‌های مشترک، سرمایه‌گذاری بیشتری کنند و کیفیت رابطه با دیگری ضعیف باشد، احتمال تعهد وفاداری به همسر افزایش می‌یابد. پژوهش راسبالت (۱۹۸۳) نشان داد زوجینی که در روابط خود از احساس رضایت و میزان سرمایه‌گذاری کافی برخوردارند و ارتباط جدید، سطحی و ضعیف است، با احتمال بیشتری متعهد و پای‌بند به روابط زناشویی می‌شوند. پژوهش دیگر راسبالت و همکاران (۱۹۹۹) نیز حاکی از آن است که احتمال بخشیدن همسر پیمان شکنی که پیش از وقوع خیانت، از احساس تعهد بالایی برخوردار بوده است، افزایش می‌یافت. این پژوهش نیز نشان می‌دهد که مؤلفه تعهد بهترین و قدرتمندترین پیش‌بینی‌کننده استمرار و تداوم یک رابطه است و در این میان سه عامل احساس رضایت، کیفیت ارتباط جدید (با نفر دیگر) و (میزان) سرمایه‌گذاری در روابط زناشویی به‌طور عمده نقش میانجی را ایفا می‌کنند. با این وجود مطالعه راسبالت و همکاران (۱۹۹۱) همزمان حکایت از آن دارد که با کنترل متغیر تعهد، دو مؤلفه احساس رضایت و کیفیت ارتباط با شخص ثالث نیز بر رابطه زوجین مستقیماً تأثیرگذار هستند. نظریه تبادل اجتماعی در مدل سرمایه‌گذاری مبتنی بر این فرض است که محاسن و مزایای روابط رضایت‌بخش بیش از معایب و مضرات آن است و همین امر موجب تعهد و پایبندی زوجین می‌شود. بنابراین در صورتی که فرد عهد شکنی همسر خود را خطایی بسیار بزرگ محسوب نماید، شدت آسیب و زیان وارده را با محاسن رابطه مورد مقایسه قرار می‌دهد. زمانی که فرد معایب رابطه را بیش از فواید آن ارزیابی کند، احتمالاً سطح رضایت از رابطه و میزان تعهد به آن کاهش می‌یابد (نقل از گوارو و فاستر باکمن ۲۰۰۸: شعاع کاظمی، ۲۲-۲۳: ۱۳۹۰)

۳. موقعیت‌ها و افراد خطر آفرین بعد از ازدواج

موقعیت‌ها و افراد بعد از ازدواج می‌توانند برای زمینه‌سازی خیانت زناشویی خطر آفرین باشند؛ پایگاه اقتصادی اجتماعی: افراد دارای درآمد بالا، و نیز تحصیلات بالا نسبت به افرادی که از نظر درآمد و تحصیلات در سطح پایین‌تر قرار دارند احتمال بیشتری دارد که به همسر خود بی‌وفا باشند (خدمت‌گزار و همکاران، ۱۳۸۷: ۳۹).

احساس آنومی: از عوامل دیگر در شرایط مؤثر در بعد از ازدواج است؛ نگرش‌های عمومی مردم (هنجارها) در یک فرهنگ و جامعه در ارتکاب عمل بی‌وفایی اثر می‌گذارند. این نگرش‌ها از طریق والدین، دوستان و همسالان قابل انتقال‌اند. رفتار والدین می‌تواند متأثر از الگوهای فرهنگی باشد. جوامعی که تغییرات فرهنگی سریع یا الگوهای فرهنگی متفاوتی دارند، والدینی به بار می‌آورند که الگوهای خاصی برای تربیت فرزند خود ندارند. هنگامی که جامعه‌ای در حال دگرگونی سریع

است، بسیاری از انسان‌ها دچار نوعی سر در گمی می‌شوند. معیارها و هنجارهای سنتی برایشان کم ارزش به نظر می‌رسند و ارزش‌های جدید و منطبق با واقعیت نیز هنوز جا نیفتاده‌اند، چنین وضعیتی را «بی‌هنجاری» گویند. در واقع، بی‌هنجاری به وضعیت مغشوشی در جامعه گفته می‌شود که معیارهای رفتار با یکدیگر در ستیزند و فرد برای سازش و پیروی از آن‌ها دچار سرگشتگی است. در یک الگوی ۶ مؤلفه‌ای دیگر، گفته می‌شود که رفتار خیانت آمیز نسبت به همسر با این مؤلفه‌ها سر و کار دارد: ۱) مشروعیت بخشی به موضوع (چه از بعد قانونی و چه از بعد دینی و مذهبی)، ۲) اغواگری و فریب دادن (یا فریب خوردن)، ۳) رفع نیازهای جنسی، ۴) هیجان جویی، ۵) هنجار شدن خیانت در اجتماعی خاص (به دلیل فراوانی بروز و بی توجهی جهت مقابله و بر خورد با آن، ۶) ساختارها و زمینه‌های اجتماعی.

بررسی‌ها نشان می‌دهد که طبق این دیدگاه ۶ مؤلفه‌ای، مردان بیشتر در اثر اغواگری و فریب خوردن به دام خیانت نسبت به همسر می‌افتند، حال آنکه زنان در اثر ساختارها و زمینه‌های اجتماعی به چنین عملی مبادرت می‌ورزند. ویژگی‌های بافت اجتماعی که به اعتقاد زنان بر رابطه نامشروع آن‌ها تأثیر گذار است، که عبارتند از: ۱- تأثیرات هم سالان ۲- آشنایی با فردی که درگیر رابطه نامشروع است ۳- با شخص دیگر در این رابطه صحبت کردن (راتر، ۲۰۰۱ به نقل از شعاع کاظمی، ۴۱). اگر کار خلاف (که حتی در قانون نیز برای آن مجازات تعیین شده است) در جامعه زیاد شود، از حالت نابهنجار درآمده و عادی یا هنجار می‌شود و مردم به آن عادت می‌کنند. وقتی مردم به یک رفتار خلاف عادت کردند و آن رفتار از حالت نابهنجار بیرون آمد و هنجار شد، مردم دیگر این احساس را که «رفتار مذکور باید مجازات شود» از دست می‌دهند. در آن صورت «قبیح» یا «بد بودن» آن کار خلاف نیز کم می‌شود. یعنی آن ارزش منفی را که قبلاً می‌گرفت، دیگر نمی‌گیرد. یعنی ارزش‌ها تغییر می‌کند (رفیع پور، ۱۳۷۸: ۴۸-۵۱).

کنترل اجتماعی: این نظریه وجهی دیگر از دلایلی که منجر به انحرافی مانند خیانت زناشویی می‌شود را توضیح می‌دهد که این عوامل شامل کاهش کنترل بیرونی و درونی است. در هر جامعه‌ی سالمی که در آن شرایط آنومی وجود ندارد و لذا احتمال انحرافات علی‌الاصول کم باشد، باید یک سیستم کنترل بیرونی قوی وجود داشته باشد تا افراد جامعه حتی هوس یک کار خلاف و انحراف را نکنند. سیستم کنترل بیرونی باید دارای دو کارکرد باشد: اولاً میزان مجازات برای یک کار خلاف باید بسیار سنگین باشد تا برای شخص خاطی بسیار پرهزینه و پر ضرر تلقی شود و از نظر او دست زدن به آن کار به هیچ وجه مقرون به صرفه نباشد. ثانیاً احتمال کشف کار خلاف یعنی حضور سیستماتیک نیروهای کنترل کننده باید بسیار زیاد باشد، به طوری که شخص خاطی بداند که (مثلاً اگر فلان خیابان یک طرفه را خلاف آمد) به احتمال بسیار زیاد مجازات (جریمه سنگین) خواهد شد (رفیع پور، ۳۸-۴۰، ۱۳۷۸). انسان‌ها (به قول زیگموند فروید و دیوید ریزمن) دارای سیستم کنترل

درونی نیز هستند. عواملی وجود دارند که انسان‌ها را از کارهای نامشروع باز می‌دارند. یکی از مهمترین این عوامل مذهب است. اگر پایبندی‌های مذهبی اعضاء یک جامعه قوی باشد، انسان‌ها کمتر به سوی کارهای نامشروع خواهند رفت و خود را به‌طور درونی کنترل خواهند نمود که این قویترین و مؤثرترین نوع کنترل است، آن هم بدون هزینه نیروهای انتظامی و غیره.

بر اساس نظریه کنترل اجتماعی هیرشی، عاملی که باعث جلوگیری از رفتارهای انحرافی نوجوانان و جوانان می‌شود، "پیوند اجتماعی" است. به اعتقاد هیرشی، پیوندهای اجتماعی دارای چهار عنصر اصلی دلبستگی، تعهد، مشغولیت و اعتقاد است. ضعف هر یک از این چهار عنصر در فرد می‌تواند منجر به بروز رفتارهای انحرافی او شود. کسانی که به دیگران دلبستگی و علاقه‌ای ندارند نگران این نیستند که روابط اجتماعی خود را به خطر اندازند و به همین علت بیشتر احتمال دارد که مرتکب رفتار انحرافی شوند (شعاع کاظمی، ۱۳۹۰: ۶۰-۶۱). همان‌طور که در قسمت‌های پیشین توضیح دادیم هر چه افراد در رابطه زناشویی سرمایه‌گذاری بیشتری کرده باشند، احتمال خیانت در میان آن‌ها کاهش پیدا می‌کند. داشتن دلبستگی نسبت به طرف مقابل و زندگی زناشویی نوعی سرمایه‌گذاری محسوب می‌شود که خود عامل پایین آوردن احتمال خیانت در میان افراد است. هر چه میزان تعهد فرد نسبت به خانواده، شغل، دوستان و غیره کمتر باشد، احتمال ارتکاب رفتار انحرافی بیشتر خواهد بود (شعاع کاظمی، ۱۳۹۰: ۶۰-۶۱).

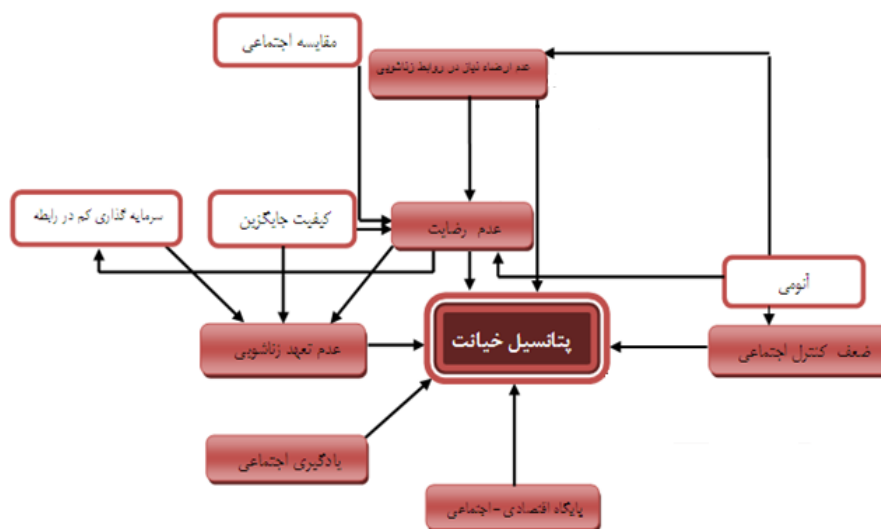
کسانی که مشارکت مداوم در فعالیتهای زندگی، کار، خانوادگی غیره ندارند و بیکارند، فرصت بیشتری برای انحراف دارند (شعاع کاظمی، ۱۳۹۰: ۶۰-۶۱). از عوامل مطرح در این مرحله مواردی چون دسترسی آسان به جنس مخالف به جز همسر، مسافرت‌ها و دوری از خانواده، گمنامی و زندگی در شهر بزرگ و سوء مصرف الکل و مواد مخدر و مواردی از این قبیل باشند (خدمت‌گزار و همکاران، ۱۳۸۷: ۴۹). همچنین اگر فردی اعتقاد قوی به ارزش‌ها و اصول اخلاقی یک گروه نداشته باشد یا به این ارزش‌ها وفادار نباشد، احتمال گرایش وی به رفتار انحرافی بیشتر خواهد بود (شاه سیاه و همکاران، ۱۳۸۸: ۲۳۴).

بدین ترتیب، بررسی‌های موجود نشان می‌دهند که در جوامع فردگرای امروز - و به ویژه در جوامعی که در شرایط (حاد) آنومیک بسر می‌برند، معیارهای جمعی رفتارها رفته رفته بی‌اعتبار می‌شوند و هر فرد معیارهای رفتاری فردی خود را جای‌گزین معیارهای رفتاری جمعی می‌کند. در این فضای اجتماعی هنجارشکنانه، زمینه بروز و نشر هر چه بیشتر رفتارهای منفعت طلبانه فردی فراهم می‌شود (مرتون، ۱۹۴۹). در این فضای اجتماعی، کنترل اجتماعی نیز از دست می‌رود. هرچقدر آنومی گسترده‌تر و عمیق‌تر باشد رفتارهای هنجارشکنانه بیشتر بروز می‌کنند و به تبع آن در میان اعضای جامعه که اینک از یکدیگر بیشتر دور شده‌اند رفتارهای هنجارشکنانه بیشتر رواج می‌یابد، هنجارشکنی فراگیرتر می‌شود و به همین نسبت هم از میزان کنترل اجتماعی کاسته

می‌گردد. از آن‌جا که معیارهای رفتار فردی جایگزین معیارهای رفتار جمعی می‌شوند، بنابراین مفهوم رضایتمندی هم به یک مفهوم نسبی تبدیل می‌گردند و به‌دنبال آن انسان‌ها برای درک (بهتر) این مفهوم دست به مقایسه می‌زنند: مقایسه خود با دیگری و مقایسه همسر خود با شخص دیگری که می‌تواند جای همسرش باشد. این مقایسه و نتایج آن با میزان اهمیتی که فرد برای رابطه با همسر یا رابطه با شخصی غیر از همسر قائل است و براین پایه با میزان سرمایه‌گذاری که او مایل است برای این رابطه یا آن رابطه، انجام دهد و همچنین با کیفیتی که این رابطه (رابطه با همسر) یا آن رابطه (رابطه با شخصی غیر از همسر) برای او ارمغان می‌آورد، ارتباط و بستگی مستقیم دارد. از این رو نتایج مقایسه اجتماعی، میزان سرمایه‌گذاری که فرد برای رابطه با دیگری انجام می‌دهد و نیز کیفیتی که از این رابطه به‌دست می‌آورد، بر میزان رضایت او از رابطه‌ای که با همسرش دارد، تاثیر می‌گذارد و در عین حال تعیین‌کننده میزان تعهد او نسبت به همسرش نیز هست. در این میان پایگاه اجتماعی فرد و نیز قابلیت‌های یادگیری اجتماعی او نیز همزمان بر تمایل او به خیانت تاثیرگذار هستند (دریگوتاس / ساف استروم و جنیتیا، ۱۹۹۹).

در نهایت و با توجه به بحث‌های فوق، فرضیات این تحقیق عبارتند از:

- پتانسیل خیانت در مردان بیش از زنان است.
- پتانسیل خیانت در افراد با درآمد بالا بیش از افراد با درآمد پایین است.
- پتانسیل خیانت در میان افراد با تحصیلات بالا بیش از افراد با سطح آموزش پایین‌تر است.
- آنومی و بی‌هنجاری اجتماعی بر پتانسیل خیانت مؤثر است.
- ارضاء نیاز در روابط زناشویی بر پتانسیل خیانت اثر دارد.
- میزان رضایت فرد با پتانسیل خیانت رابطه دارد.
- مقایسه اجتماعی با پتانسیل خیانت رابطه دارد.
- تعهد زناشویی با پتانسیل خیانت رابطه دارد.
- کیفیت جای‌گزین‌ها با پتانسیل خیانت در ارتباط است.
- میزان سرمایه‌گذاری در رابطه با میزان پتانسیل خیانت رابطه دارد.
- وجود کنترل اجتماعی بر پتانسیل خیانت اثر دارد.
- یادگیری اجتماعی بر میزان پتانسیل خیانت مؤثر است.

مدل تحلیلی تحقیق

روش تحقیق

در تحقیق جاری، از روش پیمایش برای بررسی پتانسیل خیانت در میان کارمندان ادارات دولتی و خصوصی استفاده شده است. دلایل انتخاب این نمونه به این شرح است: از آنجایی که موضوع مورد مطالعه در این پژوهش از حساسیت بالایی برخوردار بوده و امکان پر نمودن پرسشنامه برای محققین در هر فضایی ممکن نبود لذا از روش نمونه گیری غیر احتمالی هدفمند استفاده شد. منطق انتخاب نمونه کارمندان بر این اساس بود که کارمندان ساعاتی طولانی را با همکاران و مراجعان خود سپری می نمایند و میزان روابط اجتماعی آنها از حد مطلوبی برخوردار است. در نتیجه برای زمینیهایی علل مؤثر بر پتانسیل خیانت گروه کارمندان از تنوع لازم برخوردار بودند. و از سوی دیگر محیط ادارات برای پرسشگر تحقیق امنیت قابل توجهی داشت. به این ترتیب ادارات و شرکت‌هایی که مجوز پر نمودن پرسشنامه را در اختیار محقق می گذاشتند وارد نمونه تحقیق شدند. به منظور انجام پژوهش به سراغ کارمندان متأهل رفتیم. تعداد ۲۵۰ پرسشنامه با کارمندان متأهل در ۴ اداره دولتی یک بیمارستان آموزشی- دولتی و ۶ شرکت خصوصی پر شد.

تعریف متغیرها:

روایی و اعتبار: شاخص پتانسیل خیانت با سه بعد احتمال خیانت، گرایش به خیانت، و توانایی نهفته برای اقدام به خیانت مورد سنجش قرار گرفت. هر کدام از این ابعاد از گویه‌های مختلفی تشکیل شده است و با ترکیب آن‌ها شاخص‌های این ابعاد به دست می‌آید و باز با ترکیب شاخص‌های تمام این ابعاد «پتانسیل خیانت» حاصل می‌شود.

برای بررسی اعتبار شاخص پتانسیل خیانت، همبستگی درونی اجزای آن محاسبه شده است. تمامی گویه‌ها بدون این که در جمع شاخص وجود داشته باشند با مجموع گویه‌های دیگر رابطه معنی‌دار داشتند.

به‌علاوه، ضریب آلفای کرونباخ اجزای شاخص ۰,۸۶ شده است که بیانگر سطح قابل قبولی از قابلیت اطمینان شاخص است.

همچنین برای بررسی اعتبار سازه این شاخص از روش تحلیل عاملی نیز استفاده شده با توجه به نتیجه *KMO* و میزان آن که برابر با ۰/۸۴ داده‌های متغیر مورد نظر، قابل تقلیل به تعدادی عامل‌های زیر بنایی و بنیادی می‌باشد که سطح معنی داری آن کمتر از ۰/۰۰۱ می‌باشد.

یافته‌های تحقیق:

از میان ۲۵۲ نفر پاسخ‌گوی این پژوهش ۴۵,۲ درصد از پاسخ‌گویان زن و ۵۴,۸ درصد از آن‌ها مرد هستند. و علت اینکه تعداد مردان بیش از زنان می‌باشد این است که به طور کلی تعداد مردان متأهل کارمند در اداراتی که محقق به آنها مراجعه نمود بیش از زنان متأهل بود. میانگین سنی پاسخ‌گویان برابر با ۳۵,۵۲ سال بوده است و سطح تحصیلات لیسانس با ۴۸ درصد، بیشترین فراوانی را در میان افراد نمونه به خود اختصاص داده است. همچنین متوسط پاسخ‌گویان تحصیلات همسر خود را لیسانس گزارش کرده‌اند. بر این اساس مشخص می‌شود که میان پاسخ‌گویان و همسران‌شان به لحاظ تحصیلات چندان تفاوتی وجود ندارد. بر اساس مقدار میانگین، متوسط پاسخ‌گویان در آمدشان بین ۵۰۰ هزار تا ۱ میلیون تومان در ماه می‌باشد (جدول ۱).

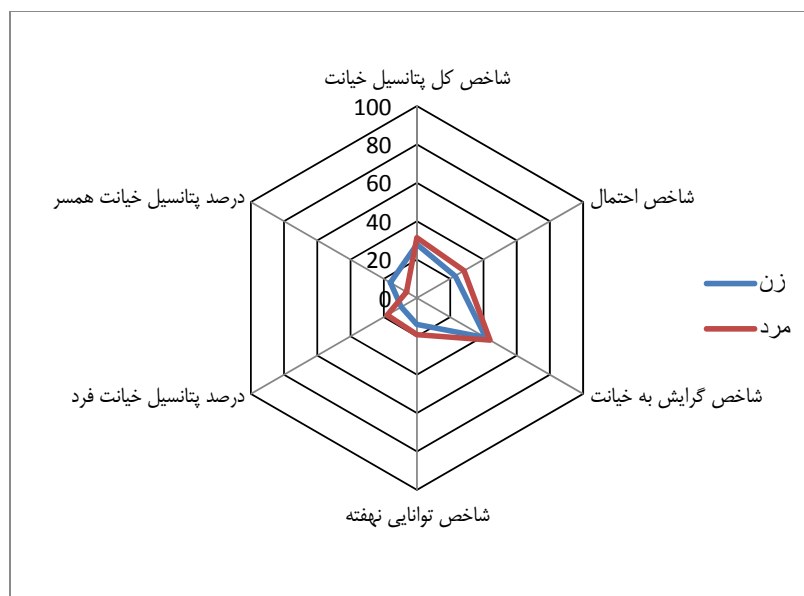
جنسیت	فراوانی	درصد معتبر
زن	۱۱۴	۴۵.۲
مرد	۱۳۸	۵۴.۸
گروه‌های سنی		
زیر ۳۵ سال	۱۲۸	۵۲.۴
۳۵-۴۹	۹۶	۳۹.۳
۵۰ سال به بالا	۲۰	۸.۲
میزان تحصیلات		
زیر دیپلم و دیپلم	۲۵	۱۰.۲
فوق دیپلم	۲۳	۹.۴
لیسانس	۱۱۷	۴۸
فوق لیسانس و بالاتر	۷۹	۳۲.۴
میزان درآمد در ماه		
کمتر از ۵۰۰ هزار تومان	۲۴	۹.۹
۵۰۰ هزار تومان تا ۱ میلیون تومان	۱۱۲	۴۶.۱
۱ تا ۲ میلیون تومان	۸۲	۳۳.۷
بیش از ۲ میلیون	۲۵	۱۰.۳

در این قسمت به توصیف شاخص کل پتانسیل خیانت که از ابعاد احتمال و ظرفیت، گرایش و توانایی نهفته ساخته شده خواهیم پرداخت و علاوه بر آن دو سوالی را که به صورت موازی احتمال خیانت پاسخ‌گو و همسرش را نیز مورد سنجش قراره داده بود را توصیف خواهیم نمود. همان‌طور که در قسمت‌های قبل ذکر شد پتانسیل خیانت در سه بعد احتمال خیانت، گرایش به خیانت و توانایی نهفته در اقدام به خیانت سنجیده شد؛ همچنین برای سنجش مستقیم خیانت با دو سوال از پاسخ‌گو خواستیم تا احتمال این‌که چقدر ممکن است دست به خیانت بزند را درباره خود و همسرش هر کدام جداگانه به درصد بیان کند. برای توصیف میزان پتانسیل خیانت کارمندان در نمونه موردنظر تمام گویه‌های این شاخص در بازه ۰ تا ۱۰۰ محاسبه شده است. بنابراین نتایج شاخص‌های مرکزی و پراکندگی در بازه ۰ (اصلاً) تا ۱۰۰ (خیلی خیلی زیاد) تفسیرپذیر است.

به این ترتیب، میانگین میزان پتانسیل خیانت در نمونه مورد مطالعه ۲۹/۷۷ است، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت میزان پتانسیل خیانت کارمندان مورد مطالعه در سطح خیلی کم قرار دارد. البته این نتیجه فقط شامل نمونه مورد مطالعه است و قابل تعمیم به جامعه نیست چرا که هنوز مورد آزمون قرار نگرفته است، در بخش نتایج تحلیلی این امر مورد پیگیری قرار می‌گیرد. مقدار ضریب چولگی در این‌جا نشان دهنده چولگی راست است به این معنا که اکثریت نمونه میزان احتمال خیانتشان از میانگین کمتر است. با توجه به این که میانه برابر ۲۴/۶۷ شده است می‌توان نتیجه گرفت ۵۰ درصد نمونه مورد مطالعه پتانسیل خیانتشان تقریباً ۲۴/۶۷ و کمتر از آن است و ۵۰ درصد آن‌ها بالاتر از ۲۴/۶۷ می‌باشد.

همان‌طور که در نمودار شماره (۱) مشهود است میانگین شاخص کل پتانسیل خیانت در بازه ۰ تا ۱۰۰ برای زنان و مردان کارمند در نمونه این تحقیق به ترتیب برابر ۲۷،۹۳ و ۳۱،۳۷ است. همچنین مقدار میانگین در ابعاد این شاخص از این قرار است که، متوسط احتمال خیانت در زنان برابر با ۲۲،۹۳ و در مردان ۲۸،۸۳ می‌باشد. میانگین گرایش به خیانت در میان کارمندان زن ۴۱،۴۶ و در میان کارمندان مرد ۴۳،۹۳ است که در مقایسه با سایر ابعاد میزان گرایش به خیانت در هر دو جنس از مقدار قابل توجهی بر خوردار است. متوسط توانایی نهفته برای اقدام به خیانت در میان زنان ۱۳،۷۸ و در بین مردان ۱۹،۱۲ است که نشانگر توانایی بالاتر مردان برای اقدام به خیانت است. از طرفی میانگین درصد پتانسیل خیانت از نظر پاسخ‌گویان در میان زنان ۹،۴۲ و در میان مردان ۱۷،۹۵ است. در مقابل میانگین درصد پتانسیل خیانت همسر که توسط پاسخ‌گویان گزارش شده در میان زنان ۱۵،۹۶ و در میان مردان ۶،۳۳ است به این معنا که زنان درصد پتانسیل خیانت همسران خود را بیش از آن‌چه مردان درباره همسران‌شان گزارش کرده‌اند، می‌دانند.

بر اساس آزمون برابری واریانس‌ها، واریانس زنان و مردان (به جز در بعد احتمال خیانت و ۲ سوال که درصد پتانسیل خیانت پاسخ‌گو و همسرش را می‌سنجد) تفاوت معنی‌داری نداشته و فرض برابری واریانس‌ها پذیرفته می‌شود. به عبارت دیگر با توجه به مقدار آزمون T و عدم معناداری تفاوت میانگین پتانسیل خیانت و ابعاد آن در بین دو جنس، متوجه می‌شویم که تفاوت معناداری بین دو جنس وجود ندارد. اما از آنجایی که تفاوت میانگین بعد احتمال و همچنین ۲ سوال درصد احتمال خیانت پاسخ‌گو و همسرش معنادار می‌باشد می‌توان این‌چنین تفسیر نمود که احتمال خیانت مردان ۵،۶۲ درصد بیشتر از زنان است و همچنین پتانسیل خیانت مردان ۸،۵۳ درصد بیشتر از زنان خواهد بود (میانگین زنان = ۲۲،۷۱، میانگین مردان = ۲۸،۳۳)؛ از طرفی تخمین میزان پتانسیل خیانت همسران پاسخ‌گویان زن ۹،۶۳ درصد بیش از پتانسیل خیانت همسران پاسخ‌گویان مرد است (میانگین زنان = ۱۵،۹۶، میانگین مردان = ۶،۳۳).

نمودار ۱: میانگین شاخص پتانسیل خیانت و ابعاد آن به تفکیک جنسیت

بر اساس نتایج، در پاسخ به سوال " برای همه ما پیش می آید که گاهی در زندگی کارهایی را انجام می دهیم که اصلا توقع آن را نداشته ایم، با این شرایط فکر می کنید چند درصد احتمال دارد که شما دلتان بخواهد یا شرایطی بیاید که مجبور شوید با کسی غیر از همسرتان رابطه (عاطفی یا جنسی) برقرار کنید؟"، ۴۷,۲ درصد افراد معتقدند که احتمال این که با کسی غیر از همسرشان وارد رابطه شوند صفر درصد است. که از این مقدار ۲۵,۴ درصدشان زن و ۲۱,۸ درصد مرد هستند. ۲۱,۴ درصد افراد احتمال خیانت خود را ۱ تا ۲۰ درصد، ۵,۲ درصد ۲۰ تا ۴۰ درصد، ۶,۳ درصد ۴۰ تا ۶۰ درصد، ۲ درصد ۶۰ تا ۸۰ درصد و ۱۷,۹ درصد بیش از ۸۰ درصد گزارش کرده اند که از گروه آخر ۶,۷ درصد زن و ۱۱,۱ درصد مرد بودند. به طور کلی احتمال این که پاسخ گویان با کسی غیر از همسرشان وارد رابطه شوند به طور متوسط ۱۳,۹۶ درصد است.

بر اساس اطلاعات به دست آمده، پاسخ گویان احتمال خیانت همسران خود را این چنین اعلام کرده اند: ۵۵ درصد افراد احتمال صفر درصد، ۲۱,۵ درصد احتمال ۱ تا ۲۰ درصد، ۳,۲ درصد احتمال ۲۰ تا ۴۰ درصد، ۳,۶ احتمال ۴۰ تا ۶۰ درصد، ۰,۸ درصد احتمال ۶۰ تا ۸۰ درصد و تقریباً ۱۶ درصد افراد احتمال خیانت همسرشان را بیش از ۸۰ درصد گزارش کرده اند که از این مقدار ۸,۸ درصدشان زنانی بودند که احتمال خیانت همسرشان را بیش از ۸۰ درصد گزارش کرده و ۷,۲ درصد

مردانی بودند که احتمال خیانت همسرشان را بیش از ۸۰ درصد عنوان کرده‌اند. میانگین پاسخ‌گویان برای پاسخ به این سوال ۱۰,۶۲ درصد می‌باشد.

برای بررسی رابطه میان دو متغیر تحصیلات و پتانسیل خیانت از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده نمودیم مقدار ضریب به‌دست آمده منفی است ($r = -0,03$)، به معنای این است که تغییرات در هردو متغیر به‌صورت معکوس اتفاق می‌افتد، به عبارت دیگر با افزایش تحصیلات فرد به عنوان متغیر مستقل، پتانسیل خیانت کاهش می‌یابد. مقدار معنی داری، در رابطه با هر شاخص و شاخص پتانسیل خیانت بیشتر از مقدار ۰,۰۵ است، نشان می‌دهد رابطه بین این متغیرها معنی دار نبوده و در این‌جا فرض صفر که نشانه عدم وجود رابطه است، پذیرفته می‌شود. البته رابطه تحصیلات پاسخ‌گو با درصد پتانسیل خیانت فرد ($r = 0,113$) مثبت است به این معنا که هرچه سطح تحصیلات بالاتر، درصد پتانسیل خیانت بالاتری نیز توسط پاسخگو گزارش شده است. از طرف دیگر رابطه تحصیلات همسر با شاخص کل پتانسیل خیانت نیز رابطه‌ای منفی و معکوس است به این ترتیب که با افزایش تحصیلات همسر پتانسیل خیانت فرد کاهش پیدا می‌کند ($r = -0,005$) اما از آنجایی که سطح معنی داری بیش از ۰,۰۵ است این رابطه معنار نمی‌باشد. تنها نکته مورد توجه در همبستگی میان ابعاد پتانسیل خیانت و تحصیلات همسر پاسخ‌گو این است که هرچه تحصیلات همسر پاسخگو بیشتر باشد احتمال خیانت خود فرد بیشتر می‌شود ($r = 0,162$) که این رابطه در سطح معنی داری کمتر از ۰,۰۵ قابل تعمیم به جامعه است.

رابطه درآمد پاسخ‌گو با پتانسیل خیانت تغییرات در هردو متغیر به صورت هم جهت اتفاق می‌افتد، به عبارت دیگر با افزایش در مقدار درآمد، پتانسیل خیانت نیز افزایش می‌یابد. هرچند که این همبستگی به مقدار بسیار کمی است ($r = 0,061$)، مقدار معنی داری به دست آمده، در رابطه با هر شاخص و شاخص پتانسیل خیانت بیشتر از مقدار ۰,۰۵ است، نشان می‌دهد رابطه بین این متغیرها معنی دار نبوده و در این‌جا فرض صفر که نشانه عدم وجود رابطه است، پذیرفته می‌شود. البته لازم به ذکر است که رابطه متغیر احتمال خیانت و درصد پتانسیل خیانت پاسخ‌گو (با خطای کمتر از ۰,۰۵) با درآمد پاسخ‌گو دارای رابطه‌ای معنادار است به این معنا که با افزایش درآمد پاسخ‌گو، احتمال خیانت افزایش پیدا می‌کند ($r = 0,16$)، همچنین هر چه درآمد پاسخ‌گو بیشتر باشد، درصد پتانسیل خیانت او نیز بیشتر گزارش شده است ($r = 0,14$).

بر اساس نتایج به‌دست آمده از همبستگی در روابط دو متغیری میان متغیر وابسته و ابعادش با هر یک از متغیرهای مستقل، متغیر مقایسه اجتماعی با همبستگی ۶۳ درصد بیشترین میزان همبستگی را نشان می‌دهد. و بعد از آن متغیرهای تعهد زناشویی و کیفیت جای‌گزین با همبستگی

۵۹ و ۵۸ درصد بالاترین همبستگی را با متغیر پتانسیل خیانت داشته‌اند. به طور کل بر اساس نتایج حاصل از همبستگی دو متغیری تمام فرضیات تحقیق تأیید می‌گردد (جدول ۲).

تحلیل چند متغیره

(a) وزن تبیینی هر محور فرضیاتی

در این قسمت برای این که وزن تبیینی هر محور فرضیاتی به دست آورده شود، در یک مدل تنها و تنها اجزا و معرف‌های سازنده شاخص آن محور را با متغیر وابسته نهایی با متد enter رگرسیون گرفته و اجازه داده شد تا همه معرف‌ها وارد معادله شوند. با توجه به اجزاء و معرف‌های شاخص آنومی ۲۱ در صد از تغییرات متغیر پتانسیل خیانت را پیش بینی می‌کنند و به همین ترتیب اجزا و متغیرهای شاخص‌های دیگر، ارضاء نیاز ۳۱ درصد، رضایت ۳۲ درصد، مقایسه اجتماعی ۳۴ درصد، کیفیت جایگزین ۴۳ درصد، تعهد زناشویی ۵۶ درصد، سرمایه گذاری در رابطه ۳۲ درصد، کنترل اجتماعی ۴۵ درصد و یاگیری اجتماعی ۲۷ درصد از تغییرات متغیر وابسته را پیش بینی می‌کنند.

تحلیل رگرسیون چندگانه شاخص کل پتانسیل خیانت

در این مرحله با متد stepwise، نرم‌افزار در طی ۷ قدم، ورود ۷ متغیر را به معادله رگرسیون مجاز دانسته است. این‌ها متغیرهایی هستند که به ترتیب بیشترین تاثیر معنادار را بر افزایش ضریب تعیین مدل خواهند داشت و باقی متغیرهایی که از مدل حذف شده‌اند تأثیر معناداری بر افزایش ضریب تعیین نداشته‌اند.

مقدار ضریب همبستگی (R) بین متغیرها ۷ می‌باشد که نشان می‌دهد بین مجموعه متغیرهای مستقل و متغیر وابسته تحقیق همبستگی نسبتاً قوی وجود دارد.

اما مقدار ضریب تعیین تعدیل شده R^2_{adj} که برابر با ۰/۵۰۵ می‌باشد نشان می‌دهد که ۵۰ درصد از کل تغییرات متغیر وابسته به ۹ متغیر مستقل ذکر شده در این معادله می‌باشد. به عبارت دیگر، مجموعه متغیرهای مستقل تقریباً نیمی از واریانس متغیر وابسته را پیش‌بینی (برآورد) می‌کنند. تأثیر ۷ متغیر، ارضاء نیاز در روابط زناشویی، تعهد زناشویی، کنترل اجتماعی، یادگیری اجتماعی، کیفیت جای‌گزین، سرمایه گذاری در رابطه و مقایسه اجتماعی و بر متغیر وابسته معنی‌دار است. متغیرهای تعهد زناشویی، با ضریب رگرسیونی ۰/۳۴۶ و کیفیت جای‌گزین با ضریب ۰/۲۹۸ به ترتیب بالاترین تأثیر رگرسیونی را روی متغیر وابسته داشته‌اند.

مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره هفدهم، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۵

جدول ۲: روابط دو متغیری میان متغیرهای مستقل و ابعاد متغیر وابسته

ابعد متغیر وابسته	نوع ضریب همبستگی	آنومی	ارضاء نیاز در روابط زناشویی	رضایت	مقایسه اجتماعی	تعهد زناشویی	کیفیت جای‌گزین	سرمایه گذاری در رابطه	یادگیری اجتماعی	کنترل اجتماعی
احتمال خیانت	ضریب پیرسون	۰,۳۶	-۰,۳۱	-۰,۳۹	۰,۵۷	-۰,۵۵	۰,۵۷	-۰,۴۴	۰,۴۲	۰,۴۵
	مقدار معنی داری	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱
	تعداد نمونه	۲۷۳	۲۲۰	۱۱۱	۱۹۰	۲۲۴	۲۳۰	۱۵۴	۱۳۶	۲۰۲
گرایش به خیانت	ضریب پیرسون	۰,۳۵	-۰,۳۰	-۰,۳۷	۰,۵۱	-۰,۵۶	۰,۴۳	-۰,۳۳	۰,۳۱	۰,۴۱
	مقدار معنی داری	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱
	تعداد نمونه	۲۲۱	۲۰۶	۱۰۳	۱۷۸	۲۱۲	۲۱۷	۱۴۱	۱۲۸	۱۸۸
توانای نهفته برای اقدام به خیانت	ضریب پیرسون	۰,۲۷	-۰,۲۸	-۰,۲۱	۰,۴۵	-۰,۳۸	۰,۴۹	-۰,۱۷	۰,۴۹	۰,۴۳
	مقدار معنی داری	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۶۵	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱
	تعداد نمونه	۱۸۴	۱۷۵	۸۴	۱۵۳	۱۷۶	۱۷۹	۱۱۶	۱۱۷	۱۶۹
درصد پتانسیل خیانت پاسخ‌گو	ضریب پیرسون	۰,۲۳	-۰,۲۹	-۰,۳۲	۰,۴۲	-۰,۴۱	۰,۴۵	-۰,۲۹	۰,۳۱	۰,۲۹
	مقدار معنی داری	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱
	تعداد نمونه	۲۱۳	۲۰۲	۹۹	۱۷۵	۲۰۳	۲۰۹	۱۳۴	۱۲۸	۱۸۴
درصد پتانسیل خیانت همسر پاسخ‌گو	ضریب پیرسون	۰,۱۷	-۰,۴۹	-۰,۵۱	۰,۳۶	-۰,۲۲	۰,۲۹	-۰,۳۱	۰,۱۱	۰,۱۱
	مقدار معنی داری	۰,۰۰۹	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۲۰۳	۰,۱۲۳
	تعداد نمونه	۲۱۹	۲۰۶	۱۰۱	۱۷۷	۲۰۸	۲۱۴	۱۳۹	۱۳۰	۱۸۷
شاخص پتانسیل خیانت	ضریب پیرسون	۰,۴۰	-۰,۳۶	-۰,۴۰	۰,۶۳	-۰,۵۹	۰,۵۸	-۰,۴۰	۰,۵۱	۰,۵۲
	مقدار معنی داری	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱
	تعداد نمونه	۱۶۶	۱۵۹	۷۷	۱۴۰	۱۵۹	۱۶۱	۱۰۷	۱۰۸	۱۵۲

جدول ۳. تبیین متغیر وابسته بر اساس متغیرهای مستقل

معناداری (Sig)	مقدار F	اشتباه معیار برآورد مدل	ضریب تعیین خالص	ضریب تعیین	ضریب همبستگی چندگانه	شاخص‌های آماری
.۰۰۰۰	۲۵,۵۵۶	۱۴,۷۲۷۰	۰.۵۰۵	۰.۵۲۴	۰.۷۲۱	مقادیر

جدول ۴. ضرایب مسیر متغیرهای مستقل بر وابسته

معناداری Sig	مقدار t آزمون	ضرایب استاندارد شده	ضرایب استاندارد نشده		Model
		Beta	خطای استاندارد	B	
.۰۰۰	4.924		8.258	40.660	(Constant)
.۰۲۹۵	1.050	.۰۵۷	.۰۶۸	.۰۷۲	آنومی
.۰۳۳۹	--.۹۵۹	--.۰۴۴	.۰۵۶	--.۰۵۴	پیشامد بحران زا
.۰۰۲۲	2.303	.۰۲۰۸	.۰۹۷	.۰۲۲۴	ارضای نیاز در روابط زناشویی
.۰۹۸۶	--.۰۱۷	--.۰۰۲	.۰۹۹	--.۰۰۲	رضایت
.۰۰۴۶	2.006	.۰۱۳۳	.۰۵۸	.۰۱۱۷	مقایسه اجتماعی
.۰۰۰	4.447	.۰۲۹۸	.۰۵۲	.۰۲۳۱	کیفیت جایگزین
.۰۰۰	-4.884	--.۰۳۴۶	.۰۶۶	--.۰۳۲۰	تعهد زناشویی
.۰۰۴۷	-1.999	--.۰۱۳۸	.۰۷۸	--.۰۱۵۵	سرمایه گذاری در رابطه
.۰۰۲۸	-2.214	--.۰۱۱۲	.۰۵۱	--.۰۱۱۲	کنترل اجتماعی

در ادامه به بررسی تحلیل رگرسیونی ابعاد پتانسیل خیانت (احتمال خیانت، گرایش به خیانت و توانایی اقدام به خیانت) با متغیرهای مستقل پرداخته شده است.

تحلیل رگرسیون چندگانه شاخص احتمال خیانت

مقدار ضریب همبستگی (R) بین متغیرها ۰/۶۴۳ می باشد که نشان می دهد بین مجموعه متغیرهای مستقل و متغیر احتمال خیانت همبستگی نسبتاً قوی وجود دارد. تحلیل رگرسیون چندگانه شاخص احتمال خیانت نشان می دهد که مقدار ضریب تعیین تعدیل شده R^2_{adj} که برابر با ۰/۳۹۱ می باشد، نشان می دهد که مجموعه متغیرهای مستقل تقریباً ۴۰ درصد از واریانس متغیر احتمال خیانت را پیش بینی (برآورد) می کنند. تأثیر ۴ متغیر، ارضاء نیاز در روابط زناشویی، تعهد زناشویی، یادگیری، اجتماعی و کیفیت جایگزین بر متغیر وابسته معنی دار است. که متغیرهای ارضاء نیاز در روابط زناشویی، با ضریب رگرسیونی ۰/۳۴۲ و کیفیت جایگزین با ضریب ۰/۳۲۷ به ترتیب بالاترین تأثیر رگرسیونی را روی متغیر احتمال خیانت داشته اند.

تحلیل رگرسیون چندگانه شاخص گرایش به خیانت

مقدار ضریب همبستگی (R) بین متغیرها ۰/۶۱۵ می باشد که نشان می دهد بین مجموعه متغیرهای مستقل و متغیر گرایش به خیانت همبستگی نسبتاً قوی وجود دارد. اما مقدار ضریب تعیین تعدیل شده R^2_{adj} که برابر با ۰/۳۵۲ می باشد، نشان می دهد که مجموعه متغیرهای مستقل تقریباً ۳۵ درصد از واریانس متغیر گرایش به خیانت را پیش بینی (برآورد) می کنند. تأثیر ۳ متغیر رضایت، تعهد زناشویی، سرمایه گذاری در رابطه بر متغیر گرایش به خیانت معنی دار است. که متغیر تعهد زناشویی با ضریب رگرسیونی ۰/۳۹۶ - بالاترین تأثیر رگرسیونی را روی متغیر گرایش به خیانت داشته است.

تحلیل رگرسیون چندگانه توانای نهفته برای اقدام به خیانت

مقدار ضریب همبستگی (R) بین متغیرها ۰/۵۵۱ می باشد که نشان می دهد بین مجموعه متغیرهای مستقل و متغیر توانای نهفته برای اقدام به خیانت همبستگی نسبتاً قوی وجود دارد. اما مقدار ضریب تعیین تعدیل شده R^2_{adj} که برابر با ۰/۲۷۴ می باشد، نشان می دهد که مجموعه متغیرهای مستقل تقریباً ۳۵ درصد از واریانس متغیر توانای نهفته برای اقدام به خیانت را پیش بینی (برآورد) می کنند. تأثیر ۴ متغیر ارضاء نیاز در روابط زناشویی، رضایت، کنترل اجتماعی و کیفیت

جای‌گزین بر متغیر گرایش به خیانت معنی‌دار است. که متغیر کیفیت جایگزین با ضریب رگرسیونی ۰/۳۸۶ بالاترین تأثیر رگرسیونی را روی توانای نهفته برای اقدام به خیانت داشته است.

تحلیل رگرسیون چندگانه بر حسب جنسیت

در این قسمت برای روشن شدن تفاوت زنان و مردان برای هر جنس به تفکیک تحلیل رگرسیون انجام شد که در میان مردان طی ۴ قدم ورود ۴ متغیر را به معادله رگرسیون مجاز دانسته است. این‌ها متغیرهایی هستند که به ترتیب بیشترین تأثیر معنادار را بر افزایش ضریب تعیین مدل خواهند داشت و باقی متغیرهایی که از مدل حذف شده‌اند تأثیر معناداری بر افزایش ضریب تعیین نداشته‌اند. مقدار ضریب همبستگی (R) بین متغیرها در میان مردان ۰/۷۳۰ می‌باشد که نشان می‌دهد بین مجموعه متغیرهای مستقل و متغیر وابسته تحقیق همبستگی نسبتاً قوی وجود دارد. در میان مردان، مقدار ضریب تعیین تعدیل شده R^2_{adj} ۱ که برابر با ۰/۵۱۸ می‌باشد نشان می‌دهد که تقریباً ۵۰ درصد از کل تغییرات متغیر وابسته به ۱۰ متغیر مستقل ذکر شده در این معادله می‌باشد. به عبارت دیگر، مجموعه متغیرهای مستقل تقریباً نیمی از واریانس متغیر وابسته را پیش‌بینی می‌کنند. در بین مردان نمونه تحقیق، تأثیر ۴ متغیر کیفیت جایگزین، کنترل اجتماعی، تعهد زناشویی، یادگیری اجتماعی بر متغیر وابسته معنی‌دار است. متغیرهای کیفیت جایگزین، کنترل اجتماعی تعهد زناشویی، به ترتیب با ضریب رگرسیونی ۰/۲۸۳، ۰/۲۸۵/۳۲۳، ۰/۰ - بالاترین تأثیر رگرسیونی را بر متغیر وابسته داشته‌اند.

اما در بین زنان، طی ۳ مرحله ورود ۳ متغیر را به معادله رگرسیون مجاز دانسته است. این‌ها متغیرهایی هستند که به ترتیب بیشترین تأثیر معنادار را بر افزایش ضریب تعیین مدل خواهند داشت و باقی متغیرهایی که از مدل حذف شده‌اند تأثیر معناداری بر افزایش ضریب تعیین نداشته‌اند. مقدار ضریب همبستگی (R) بین متغیرها در بین زنان ۰/۷۵۷ می‌باشد که نشان می‌دهد بین مجموعه متغیرهای مستقل و متغیر وابسته تحقیق همبستگی نسبتاً قوی وجود دارد. در میان زنان، مقدار ضریب تعیین تعدیل شده R^2_{adj} ۲ که برابر با ۰/۵۶۱ می‌باشد، نشان می‌دهد که تقریباً ۵۶ درصد از کل تغییرات متغیر وابسته به ۹ متغیر مستقل ذکر شده در این معادله می‌باشد. به عبارت دیگر، مجموعه متغیرهای مستقل تقریباً نیمی از واریانس متغیر وابسته را پیش‌بینی می‌کنند. در بین زنان نمونه تحقیق، تأثیر ۳ متغیر تعهد زناشویی، کنترل اجتماعی، کیفیت

1 Adjusted R-Square

2 Adjusted R-Square

جایگزین به ترتیب بر متغیر وابسته معنی دار است. که تأثیر رگرسیون آنها به ترتیب برابر ۰/۳۹۷-، ۰/۲۶۳ و ۰/۳۱۳ است.

بحث و نتیجه گیری

نقطه آغازین پژوهش حاضر حاصل شنیده‌ها در محافل و مجالس مختلف، و مشاهدات آنان در مکان‌های عمومی سطح شهر تهران بود که همگی از وجود مسئله ای با موضوعیت عدم وفاداری (خیانت) افراد در روابط زناشویی حکایت می‌کنند. برای پی بردن به این مسئله که این فضای ذهنی چقدر بر واقعیت مطابقت دارد باید بررسی می‌شد که چقدر در میان زوجین مسئله بی وفایی و خیانت مطرح است؟ اما از آنجا که یافتن میزان واقعی خیانت زناشویی در جامعه ما با مشکلاتی مانند ترس از آبرو، ترس از مجازات و همچنین ترس از ارائه هر گونه آماری که معضلی اخلاقی را گزارش کند، وجود دارد، همه و همه منجر به این شد که محققین به این سمت سوق پیدا کنند که در میان زوجین متأهل به بررسی میزان پتانسیل خیانت بپردازند. پس از کندوکاوها در منابع متعدد و متنوع و جمع بندی اطلاعات به دست آمده از کار کیفی، در نهایت مسئله پتانسیل خیانت با در نظر گرفتن تأثیر ۹ عامل: آنومی، کنترل اجتماعی، یادگیری اجتماعی، مقایسه اجتماعی، رضایت، ارضاء نیاز در روابط زناشویی، تعهد زناشویی، کیفیت جای‌گزین، سرمایه گذاری در رابطه بررسی شد.

بر اساس روابط دو متغیری میان هر یک از عوامل بالا و متغیرهای زمینه‌ای تحقیق با پتانسیل خیانت و ابعادش نتایج جالب توجهی حاصل شد. این نتایج نشان دهنده فرضیات تأیید شده تحقیق است. در بررسی رابطه میان جنسیت و ابعاد متغیر وابسته، میانگین احتمال خیانت در میان مردان و زنان تفاوت معناداری را نشان می‌دهد، به این ترتیب که احتمال خیانت در میان مردان ۵،۶۲ درصد بیش از زنان می‌باشد. این مسئله نشان دهنده این است که علی‌رغم نگرانی‌های موجود مبنی بر بالا رفتن میزان خیانت در میان زنان، همچنان احتمال خیانت در میان زنان کمتر از مردان است. همچنین یافته‌ها نشان دهنده این مطلب است که میانگین درصد پتانسیل خیانت پاسخ‌گویان زن و مرد تفاوت معنی داری دارد، به این صورت که پاسخ‌گویان مرد پتانسیل خیانت خود را ۸،۵۳ درصد بیش از زنان گزارش نموده‌اند؛ از آنجایی که زنان در صورت بی‌وفایی با مجازات شدیدی مواجه می‌شوند، ترس از مجازات مانعی خواهد بود بر اینکه پاسخ‌گویان زن جواب حقیقی خود را به این سوال بدهند.

با توجه به منابع تحقیق متغیر درآمد و تحصیلات از عوامل اثر گذار بر خیانت محسوب می‌شود. نتایج حاصل از رابطه متغیرهای پایگاه اقتصادی- اجتماعی، اعم از تحصیلات و درآمد همسو با یافته‌های دیگر مطالعات بود (خدمت‌گزار و همکاران، ۱۳۸۷: ۳۹)؛ بر طبق یافته‌ها فرضیه ما تأیید شد

به این ترتیب که هرچه افراد درآمد بالاتری داشته باشند احتمال خیانت آنها نیز بیشتر می‌شود. این مسئله نشان دهنده این موضوع خواهد بود که پتانسیل خیانت و احتمال خیانت در طبقات بالای جامعه بیش از سایرین خواهد بود. همچنین افراد با درآمد بالاتر درصد پتانسیل خیانت خود را بالاتر گزارش نموده‌اند؛ به عبارتی می‌توان این برداشت را از این موضوع نمود که مسئله خیانت زناشویی در افراد با درآمد بهتر قبح کمتری دارد. به دنبال آن افزایش تحصیلات نیز عاملی است که منجر به افزایش درصد پتانسیل خیانت و احتمال خیانت می‌شود. دلیل این امر از نظر محقق این است که افراد تحصیل کرده بیشتر در معرض تفکرات جدید پیرامون روابط زناشویی هستند و در نتیجه راحت‌تر به سوالات حساس پرسش‌نامه مثل سوال درصد پتانسیل خیانت، پاسخ داده‌اند. از طرفی افراد تحصیل کرده به لحاظ موقعیت، حجم بالاتری از روابط اجتماعی را برقرار می‌کنند که این گستردگی روابط و همچنین بر خورداری از ارزش‌های جدید، منجر به این می‌شود که توانایی شان برای اقدام به خیانت بیش از سایرین باشد.

در ادامه کار یافته‌ها نشان دهنده این بود که هر چه میزان آنومی در جامعه بیشتر باشد و فرد احساس آنومی بیشتری داشته باشد پتانسیل خیانت وی افزایش خواهد یافت. و در ادامه بر طبق تئوری سرمایه گذاری اگر کیفیت جایگزین وضعیت مطلوبی نداشته باشد پتانسیل خیانت کاهش می‌یابد و اگر فرد در رابطه زناشویی خود سرمایه گذاری بیشتری کرده باشد میزان پتانسیل خیانت وی کاهش می‌یابد. به دنبال این جریان با بالا تر رفتن تعهد زناشویی فرد میزان پتانسیل خیانت کم می‌شود. و بالعکس با کاهش میزان تعهد پتانسیل خیانت افزایش می‌یابد. لازم به توضیح است که شرایط آنومیک شرایطی است که روابط دیگر مانند قبل نیست و ارزش‌ها سلطه گذشته را ندارند. و فرد از یوغ قید و بندها بیرون می‌آید و دیگر از ارزش‌های جمعی پیروی نمی‌کند و به سراغ ارزش‌های فردی خود می‌رود. این که چطور ارزش‌های فردی شکل می‌گیرد به این صورت خواهد بود که در جریان بحران ارزش‌ها این ارزش‌های جمعی است که دچار تزلزل می‌شود و فرد آزاد می‌شود که ارزش‌های فردی خود را بر اساس تجربیاتش شکل دهد. بسته به نوع تجربیات فرد ارزش‌های وی تغییر می‌کند و آنومی باعث می‌شود که ارزش‌های جمعی سیطره خود را از دست بدهد. در این شرایط هرچه ارزش‌های فردی بیشتر حاکم شوند، تعهد فرد کمتر می‌شود و به دنبال آن پتانسیل خیانت بالا می‌رود؛ به دنبال این کاهش تعهد، هنجارها، ارزش‌ها، سنت‌ها و باورها اثر کنترل‌کنندگی خود را از دست می‌دهند و زمینه برای فرد فراهم می‌شود تا به سراغ رفتارهای جدید و تجربیات جدی برود، تجربیاتی که هیچ تعهدی در پس خود ندارد.

از سویی با ارضاء نشدن نیازهای فرد در رابطه زناشویی پتانسیل خیانت افزایش خواهد یافت. چنانچه فرد از زندگی زناشویی و در کل زندگی خود رضایت داشته باشد میزان پتانسیل خیانت وی کاهش می‌یابد.

فرضیه دیگر تحقیق حاضر در رابطه با مقایسه اجتماعی است، هر چه افراد مقایسه اجتماعی بیشتری انجام دهند و احساس محرومیت نسبی بیشتری داشته باشند پتانسیل خیانت در آنها افزایش خواهد یافت.

کنترل اجتماعی از دیگر متغیرهای مؤثر بر پتانسیل خیانت است، که فرضیه ما در رابطه با این متغیر نیز تأیید گشت: هرچه افراد کنترل اجتماعی بیشتری را بر خود احساس کنند، میزان پتانسیل خیانت در آنها کاهش می‌یابد. کنترل اجتماعی در ۴ بعد پایبندی مذهبی، پایبندی اخلاقی، کنترل رسمی و غیر رسمی سنجیده شد که در میان این چهار بعد دو متغیر پایبندی مذهبی و کنترل غیر رسمی (به ترتیب با مقدار همبستگی ۰,۵۲ و ۰,۵۰) بیشترین شدت همبستگی را به صورت معکوس نشان دادند. به این معنا که هرچه افراد پایبندی مذهبی بیشتری داشته باشند پتانسیل خیانت در آنها کاهش می‌یابد و همچنین هر چه که افراد میزان کنترل غیررسمی بیشتری را احساس کنند پتانسیل خیانت شان کاهش می‌یابد.

در نهایت در فرضیات ما عامل یادگیری اجتماعی (یادگیری رفتار انحرافی) از عوامل مؤثر بر پتانسیل خیانت در نظر گرفته شد که این فرضیه نیز تأیید گشت؛ هرچه میزان یادگیری اجتماعی (رفتار انحرافی) در فرد به صورت مؤثرتری شکل گرفته باشد، میزان پتانسیل خیانت نیز افزایش می‌یابد.

بر طبق تحلیل چند متغیری (تحلیل رگرسیون) اثر همه متغیرهای مستقل باهم بر متغیر وابسته و رابطه آنها با یکدیگر مشخص شد. بر اساس یافته‌ها مهمترین عاملی که بر پتانسیل خیانت کارمندان بیشترین تاثیر را دارد، متغیر **تعهد زناشویی** است. تعهد در روابط زناشویی از جمله عواملی است که بر طبق نظریه سرمایه گذاری بر خیانت مؤثر است که ناظر بر وفاداری به همسر در غم و شادی و داشتن احساس مسئولیت نسبت به زندگی زناشویی است. یافته‌ها نشان داد که متغیر مذکور، در میان همه عوامل در تحقیق، با مقدار بتای ۰,۳۴۶- بیشترین تاثیر را بر میزان پتانسیل خیانت دارد. این یافته مؤید این مطلب است که چنانچه همه شرایط و عوامل مؤثر بر خیانت در زندگی یک فرد وجود داشته باشد که بتواند فرد را به سمت بی وفایی به شریک زندگی اش سوق دهد با وجود تعهد نسبت به زندگی زناشویی پتانسیل خیانت فرد کاهش پیدا می‌کند.

دومین متغیر اثرگذار پتانسیل خیانت کیفیت جای‌گزین است. این شاخص شامل ویژگی ظاهری فرد جای‌گزین، ویژگی اخلاقی، موقعیت اقتصادی، موقعیت اجتماعی و توانایی وی در ارضاء نیاز است. در واقع می‌توان گفت که این متغیر نیز به نوعی یک متغیری است که در سطح رابطه با

همسر و چگونگی آن مطرح است. که با مقدار رگرسیون استاندارد (بتا) $0,298$ دومین متغیر تاثیرگذار بر متغیر وابسته تحقیق است. کیفیت جای‌گزین چنین تعریف می‌شود: "مشاهده بهترین گزینه‌های در دسترس برای یک رابطه، کیفیت جایگزین مبتنی است بر این که چه میزان از نیازهای مهم فرد به خوبی در بیرون از رابطه (اخیرش) برآورده می‌شود (راسبالت، ۱۹۹۸: ۳۵۹)" بر این اساس تحقیق حاضر نشان داد که هرچه افرادی با موقعیت‌های بهتر به لحاظ ظاهری، اجتماعی، اقتصادی و اخلاقی در دسترس برای بر طرف کردن نیازهای فرد باشند پتانسیل خیانت وی افزایش پیدا می‌کند. از آنجایی افراد بیشترین زمان خود را در محیط کار سپری می‌کنند امکان این که فرد جایگزین در میان همکاران فرد باشد بسیار زیاد می‌شود.

شاهد این موضوع صحبت خود کارمندان نیز هست که در طی پرسشگری با محقق در میان می‌گذاشتند. آن‌ها می‌گفتند که: "همکاران ما مشکلات خانوادگی زیادی دارند. بیشتر ساعت روز سر کار و در کنار همکارشان سپری کرده و وقت و انرژی برای همسرشان باقی نمی‌ماند. این حجم زیادی از رابطه که در طول روز بین همکاران برقرار می‌شود، طبیعی است که مشکل ساز شود." بر اساس مدل نظری تحقیق و انجام تحلیل مسیر، با توجه به نظریه سرمایه گذاری، متغیر تعهد زناشویی تحت تأثیر سه متغیر کیفیت جایگزین، رضایت و سرمایه گذاری در رابطه است. که در میان این سه متغیر وزن متغیر کیفیت جای‌گزین بر متغیر تعهد با ضریب مسیر $0,388$ - از دو متغیر دیگر بیشتر است. به این معنا که چنانچه جایگزین‌ها از کیفیت و مطلوبیت بیشتری بر خوردار باشند میزان تعهد کاهش پیدا خواهد کرد. دو متغیر رضایت و سرمایه گذاری در رابطه به ترتیب با مقدار بتای $0,273$ و $0,231$ تأثیر مستقیم بر تعهد دارند که با افزایش هر دو این متغیرها میزان تعهد نیز افزایش می‌یابد.

همچنین متغیر رضایت خود به تنهایی بر سرمایه گذاری در رابطه مؤثر است (بتا = $0,714$)؛ یعنی هر چه میزان رضایت فرد بیشتر باشد سرمایه گذاری وی در رابطه نیز افزایش پیدا می‌کند. دو متغیر ارضاء نیاز و مقایسه اجتماعی هر یک با ضریب مسیر $0,759$ و $0,169$ - بر رضایت مؤثراند. هرچه ارضاء نیاز در روابط زناشویی بهتر صورت گیرد رضایت فرد بیشتر خواهد شد که با توجه به مقدار بتا این رابطه، رابطه قوی می‌باشد. در رابطه میان مقایسه اجتماعی و رضایت میزان بتا چندان قوی نبوده اما جهت آن بیانگر این است که هر چه میزان مقایسه بیشتری صورت گیرد از میزان رضایت فرد کاسته می‌شود. متغیر آنومی بر اساس مدل نظری متغیری‌ای است که شاخص ارضاء نیاز را تبیین می‌کند. به این ترتیب که هر چه میزان آنومی بیشتر باشد از میزان ارضاء نیاز کاسته می‌شود (بتا = $0,281$ -). از سوی دیگر متغیر آنومی بر کنترل اجتماعی اثر گذار است به این

ترتیب که هرچه در میزان انومی بیشتر باشد، میزان ضعف در کنترل اجتماعی نیز بیشتر خواهد شد (بتا=۰,۳۱۸-).

بر طبق نتایج به دست آمده همان طور که پیش از این نیز مشاهده نمودید میانگین پتانسیل خیانت در بازه ۰ تا ۱۰۰ در میان کارمندان ادارات نمونه این تحقیق در بعد احتمال خیانت ۲۵,۷۸ در بعد گرایش به خیانت ۴۲,۸۲، در بعد توانایی نهفته برای اقدام به خیانت ۱۶,۵۲، در بعد درصد پتانسیل خیانت پاسخ گو ۱۳,۹۶، در بعد درصد پتانسیل خیانت همسر پاسخ گو ۱۰,۶۲ و در شاخص کل پتانسیل خیانت ۲۹,۷۷ است. که این ارقام بیانگر میزان پتانسیل خیانت خیلی کم در میان کارمندان ادارات نمونه تحقیق می باشد هر چند که در بعد گرایش به خیانت تقریباً با حد متوسطی از گرایش روبه‌رو هستیم که این میزان قابل تأمل است. چرا که نشان می‌دهد افراد شاید احتمال و توانایی خیلی کمی برای اقدام به بی‌وفایی داشته باشند اما گرایش آن‌ها به بی‌وفایی بیش از توانایی و احتمال دست زدن به آن است. این مسئله خود نشانگر این است که قبح مسئله‌ای مثل خیانت زناشویی در حال کم‌رنگ شدن است و این دگرگونی ارزش‌ها را نشان می‌دهد. ارزش‌هایی که دیگر فرد را به سازگاری، قناعت و داشتن احساس مسئولیت در قبال اطرافیان دعوت نمی‌کند. گویی فرهنگ مصرفی و تنوع طلبی ناشی از آن در زندگی زناشویی نیز باز نمود پیدا کرده است. در واقع می‌توان گفت که گرایش و تمایل موجود در افراد به بی‌وفایی و خیانت مانند انبار باروتی است که می‌تواند با جرقه‌ای به اتفاقی که همان وقوع خیانت است منجر شود.

اما سوال مهم و اساسی این خواهد بود که چرا افراد با وجود این تحولات ارزشی و تنوع طلبی اقدام به بی‌وفایی نمی‌کنند؟ و یا احتمال خیانت در آن‌ها پایین است؟
برای پاسخ به این سوال از دو منظر می‌توان به مسئله نگاه کرد:

۱. بر اساس پاسخ‌های پاسخ‌گویان به سوالات مرتبط با خیانت بعضاً دیده می‌شد که افرادی نسبت به همسرشان بی‌وفا بوده‌اند اما در پاسخ به سوالی که از آن‌ها خواسته می‌شد تا پتانسیل خیانت خود را به صورت درصدی تخمین بزنند میزان آن را صفر اعلام کرده‌اند. این موضوع می‌تواند حاکی از این باشد که ارزیابی افراد از رفتارهایی که انجام داده‌اند به صورتی نبوده که رفتار خود را خیانت آمیز تلقی کنند و این می‌تواند ناشی از عدم آگاهی و در عین حال تغییر ارزش فرد باشد.

۲. همان طور که در بالا نیز ذکر شد گویه‌ها و سوالات ۲ متغیر تعهد زناشویی و کنترل اجتماعی با بالاترین میزان ضریب تعیین بیشترین سهم را در تبیین پتانسیل خیانت داشته‌اند. چنانچه بخواهیم عمیقاً این آمار و ارقام را بررسی کنیم متوجه خواهیم شد که عامل مهمی که برای اقدام به خیانت مانع محسوب می‌شود میزان تعهد افراد و کنترل اجتماعی است به این معنا که با وجود شرایط آنومیک، آشفتگی‌های اجتماعی، تزلزل اخلاق و دگرگونی ارزشی، پای‌بندی درونی افراد به مسائل اخلاقی و مذهبی و همچنین نظارت اطرفیان، ترس از آبرو و مجازات رسمی (خصوصاً برای

زنان) از احتمال خیانت و توانایی آن‌ها برای اقدام به بی وفایی می‌کاهد. و همچنان کنترل اجتماعی مانع مهمی بر سر راه خیانت زناشویی است.

در تحلیل چند متغیره بر حسب جنسیت به نتایج قابل تاملی رسیدیم که با ادبیات نظری نیز انطباق دارد. در میان مردان به ترتیب ۴ متغیر کیفیت جای‌گزین، کنترل اجتماعی، تعهد زناشویی و یادگیری اجتماعی مهمترین متغیرهای اثر گذار بر پتانسیل خیانت مردان بود. در حالی که در میان زنان به ترتیب ۳ متغیر تعهد زناشویی، کنترل اجتماعی و کیفیت جای‌گزین از عوامل مؤثر خیانت زنان بود. مقایسه این دو تحلیل نشان می‌دهد همان طور که تصور می‌شد کیفیت جای‌گزین در خیانت مردان از درجه اهمیت بسیار بالایی برخوردار است حال آنکه این متغیر در میان زنان سومین متغیر مؤثر است و چنانچه زنان از تعهد زناشویی کمی برخوردار باشند پتانسیل بالاتری برای بی وفایی خواهند داشت.

همچنین کنترل اجتماعی از عناصر بسیار با اهمیت در نوسان پتانسیل خیانت در هر دو جنس است، چنانچه افراد کنترل غیر رسمی که ناشی از زندگی در میان دیگران مهم است، را بر خود احساس کنند به احتمال خیلی زیاد دست به خیانت نمی‌زنند. افزون بر این پای‌بندی آن‌ها به اصول مذهبی و اخلاقی خود مانعی برای وقوع خیانت خواهد بود. به علاوه متغیر یادگیری اجتماعی از دیگر متغیرهایی است که در خیانت در میان مردان اهمیت داشته است. که این یادگیری از دوران کودکی و یادگیری از والدین تا یادگیری از دوستان و معاشران خیانت‌کار را در برمی‌گیرد.

این بدان معناست که در جامعه امروز ایران تغییراتی در باورها و در رفتارها مشاهده می‌شود. خانواده ایرانی که در تاریخ همواره یکی از مهم‌ترین ارکان جامعه ایرانی و در واقع، واحد بنیادین جامعه ایران به شمار می‌آمد، امروز با مشکلاتی قابل تاملی روبه‌روست. افزایش نرخ طلاق و فراوانی پرونده‌های مربوط به آن در دادگاه‌های خانواده، نشان می‌دهند که رابطه زن و شوهر در خانواده ایرانی امروز بسیار آسیب پذیر شده است و این آسیب پذیری می‌تواند برای جامعه و اعضای آن باری سنگین و گاه جبران ناپذیر باشد. گسترش فردگرایی و تاکید روز افزون بر ارزش‌های فردی سبب کم‌رنگ شدن ارزش‌های جمعی در میان اعضای جامعه شده‌اند: در کتاب‌های درسی، در مدرسه و دانشگاه و محیط‌های کار - و به ویژه در رسانه‌ها، همواره از فرد خوسته می‌شود که بهتر، برتر و بالاتر و... از دیگران باشد. از این رو باورهای فردی رفته رفته جایگزین باورهای جمعی شده‌اند. از سوی دیگر، مفهوم زندگی مرفه یا به‌طور کلی، رفاه اجتماعی با مفهوم درآمد بالا و مادی‌گرایی هم معنا شده و از این رو ملاک‌های انتخاب همسر نیز تغییر کرده‌اند. از این رو برای مقابله مناسب با آسیب‌ها، نخست باید این آسیب‌ها را به دقت ریشه‌یابی کرد و سپس به حد چاره‌اندیشی نمود.

منابع

- اکبری، زهرا؛ شفیق آبادی عبدالله؛ هنرپروران، نازنین (۱۳۹۰)، مقایسه سبک‌های دل‌بستگی در مردان متأهل با روابط فرا زناشویی و فاقد روابط فرا زناشویی، *مجله اندیشه رفتار*، دوره پنجم، شماره ۲۰، تابستان ۱۳۹۰.
- بادران، مهناز؛ باقری، شهلا؛ بانکی پور فرد، امیرحسین؛ پسندیده، عباس؛ جوکار، محبوبه و همکاران (۱۳۸۶)، *اندیشه‌های راهبردی، زن و خانواده*، تهران: دبیرخانه نشست اندیشه‌های راهبردی.
- جعفری، فروغ (۱۳۸۴). بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های ارتباطی پیش از ازدواج بر افزایش رضایت زناشویی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی، دانشگاه علامه طباطبائی.
- خجسته مهر، رضا و ذبیح الله عباس پور (۱۳۹۳)، شناسایی دلایل طلاق زنان در گروه‌های قومی شهرستان اهواز، *اولین کنگره ملی روانشناسی خانواده گامی در ترسیم الگوی مطلوب خانواده*.
- خدمت‌گزار، حسین؛ جعفر بوالهروی، سمیرا کرملو (۱۳۸۷)، *بی وفایی همسران: روش‌های پیشگیری و رویارویی با بی وفایی*، تهران: نشر قطره.
- شعاع کاظمی، مهرانگیز؛ مؤمنی جاوید، مهرآور (۱۳۹۰)، *دیدگاه‌های نظری خیانت زناشویی و بهبود روابط با تأکید بر راهبردهای عملی مشاوره‌ای*، تهران: انتشارات آوای نور.
- شعاع کاظمی، مهرانگیز؛ مؤمنی جاوید، مهرآور (۱۳۹۱)، *آسیب‌های اجتماعی (نو پدید): با تأکید بر تئوری‌های زیر بنایی و راهکارهای مقابله‌ای*، تهران: انتشارات آوای نور.
- شعاع کاظمی، مهرانگیز؛ مؤمنی جاوید، مهرآور (۱۳۹۰)، تاثیر روان درمانی زوجینی بر کیفیت زندگی زوجین آسیب دیده از خیانت‌های زناشویی در تهران، *مجله پژوهش و سلامت*، سال اول، شماره ۱، پاییز و زمستان ۱۳۹۰، ص ۵۴.
- شاه سیاه، مرضیه؛ فاطمه بهرامی. سیامک محبی (۱۳۸۸)، بررسی رابطه رضایت جنسی و تعهد زناشویی زوجین شهرستان شهرضا، *مجله علمی پژوهشی اصول بهداشت روانی*، سال یازدهم، شماره ۳ (پیاپی ۴۳)، ۲۳۳-۲۳۸.
- رفیع پور، فرامرز (۱۳۷۸)، *آنومی یا آشفتگی اجتماعی: پژوهشی در زمینه پتانسیل آنومی در شهر تهران*، تهران: سروش (انتشارات صدا و سیما).
- رفیع پور، فرامرز (۱۳۷۲)، *سنجش گرایش روستاییان نسبت به جهاد سازندگی*، تهران: مرکز تحقیقات و بررسی روستایی.
- رفیعی، سحر؛ حاتمی، ابوالفضل؛ فروغی، علی اکبر (۱۳۹۰)، رابطه بین طرح‌واره‌های ناسازگارانه اولیه و سبک دل‌بستگی در زنان دارای خیانت زناشویی، *فصلنامه جامعه‌شناسی زنان*، سال دوم، شماره ۱ (پیاپی ۵).
- کاوه، سعید (۱۳۸۷)، *همسران و بی وفایی و خیانت: بررسی عوامل مؤثر شناخت ویژگی‌ها و عوامل تشکیل دهنده و پیامدهای ناشی از عارضه بی وفایی و خیانت میان همسران*، تهران: نشر سخن.

- کاوه، سعید، (۱۳۸۹)، *رویارویی با بی وفایی و پیمان شکنی همسر*، تهران: مؤسسه اندیشه کهن پرداز.
- محسن زاده، فرشاد، محمد نظری، علی؛ عارفی، مختار (۱۳۹۰)، مطالعه کیفی عوامل نارضایتی زناشویی و اقدام به طلاق (مطالعه موردی شهر کرمانشاه)، *مطالعات راهبردی زنان*، شماره ۵۳، ۷-۴۲.
- Atkins, D .C.,Baucom, D.H,& Jacobson,N.S.(2001).Understanding infidelity: Correlates in national random sample.*Journal of Family Psychology*,15(4), 735-749.
- Anna R. McAlister*, Nancy Pachana and Chris J. Jackson (2005),Predictors of young dating adults' inclination to engage in extradyadic sexual activities:A multi-perspective study, *British Journal of Psychology*, 96, 331–350.
- Emmers-Somme,T.m.,Warber, K. & Halford, J.(2010). Reasons for (Non)engagement in Infidelity.*Marriage & Family Review*,46: 420-444
- Lewandowski,G.W & Ackerman, R.A.(2006). Something 's Missing: Need Fulfillment and Self-Expansion as predictors of susceptibility to Infidelity.*The Journal of social Psychology*,164(4),389-403.
- Rusbult, Caryl E., John M. Martz, Christopher R. Agnew(1998). The Investment Model Scale: Measuring commitment level, satisfaction level, quality of alternatives, and investment size, *Personal Relationships*, 5 (1998), 357-391.

<http://setaresobh.ir>

www.statisticbrain.com

<http://www.tabnak.ir/fa/news/534919/>.

www.sabteahval.ir

<https://www.newswire.com/these-cheating-statistics-probably/271424>